

ХРИСТІЯНСЬКИЙ ГОЛОС

УКРАЇНСЬКА ЦЕРКОВНА ГАЗЕТА • UKRAINISCHE KIRCHENZEITUNG

РІК ВИДАННЯ • JAHRGANG 73

ЛЮТИЙ • FEBRUAR 2021 • Nr. 3 (3055)

ЦІНА • PREIS • 1,50 EURO

▲ Іван Дашко, «Принесення Ісуса до храму»

Хіротонія першого правлячого єпископа Аркадія Трохановського новоствореної Ольштинсько-Гданської єпархії УГКЦ **Стор. 3**

Штутгарт. Розповідь про Чин великого освячення води в часі Пандемії **Стор. 4**

Молитва і коронавірус **Стор. 5**

Короткі **Стор. 5**

Думи мої...
Певних речей він ніколи не зрозуміє... **Стор. 7**

Лист Стуса до Малишка
(12 грудня 1962) **Стор. 8**

«Вогненна колюмна» –
св. Отець наш Василій Великий **Стор. 10**

Життя – це дар, аборти – вбивство! **Стор. 12**

Єресь в Церкві. Мене це згіршує.
Як реагувати? **Стор. 13**

Ступити на дорогу братерства (8) **Стор. 15**

Думи мої... Набрал чинності закон
про українську мову в сфері послуг **Стор. 16**

150 років тому народилася
Леся Українка **Стор. 17**

ПРО СТРІТЕННЯ та БОГОПОСВЯЧЕНИХ ОСІБ

Як не просто дотримуватися усталених порядків, як не просто дотримуватися в родині, в хаті, в меншому чи більшому суспільстві того, що ми самі ставимо собі за ціль. Аби справді ми жили якимось в єдиному дусі, працювали в єдиному напрямку, для того маємо інструкції, маємо усталені порядки, традиції, звичаї. Однак, того, що ми створюємо для власного блага, не завжди нам під силу достеменно і дуже точно дотриматися.

Говорю зараз про закон у такому дуже близькому контексті. Якщо говорити про закон у глобальному вимірі, то він теж спрямований на те, щоби якимось регламентувати відношення людини, суспільства, міжлюдських стосунків, стосунків між державами, відношення до бізнесу і т.д. Право повинно мати на цілі добро конкретної людини і у глобальному вимірі цілого суспільства, народу і держави.

Однак, ми досвідчуємо сьогодні, що це не завжди працює, або працює дуже рідко. Свого часу, коли ми почали в Україні задумуватися, як би викоринити корупцію, ми почали говорити про антикорупційні закони. Це дуже розсмішило нашого покійного блаженнішого Любомира. Він щиро з того сміявся. Він казав, що ніякі антикорупційні закони корупцію не викоринять. Тут потрібне щось інше.

Ми сьогодні святкуємо такий чудовий і не завжди зрозумілий празник Стрітення Господнього. Починається оповідання про це, як принесли батьки, названі

Не можна дотримуватися будь-якого закону цивільного права, Божих заповідей, якщо ти не любиш. Святий Августин сказав таку дуже глибоку фразу: «Люби – і роби, що хочеш».

батьки дитя Ісус до єрусалимського храму, щоби вчинити з ним за законним звичаєм. А хіба закон, увесь закон, який був, є і який буде, не базується на Бозі? На його заповідях? На тому законі, який Господь вселяє, вщипляє, як якийсь особливий чіп у нашу свідомість і в наше серце. Він законодавець. Чи він мусив це робити?

Продовження на 2 стор. ▼

ПРО СТРІТЕННЯ ТА БОГОПОСВЯЧЕНИХ ОСІБ

▼ Продовження. Початок на 1 стор.

Ну, своєрідна жертва, якесь маленьке приниження, якщо говорити про це в контексті «принесли царя над царями, царя Всесвіту», не говоримо про Бога – царя, найдостойнішу особу. І він це вчиняє так, як вчиняє кожна пересічна смертна родина над своїм первістком – по закону, принести і жертвувати це нове життя Богові.

Господь наголошує, що він як давець закону, як голова закону, як той, що дає людству закон, аби вміло між собою співжити, теж хоче дотриматися того, що сам установив. Бо, скажимо собі щиро: ми собі дозволяємо казати, що цей закон є добрий, а цей – недобрий, цього дотримуємося, цього – не мусимо. І взагалі, наше ставлення до закону цивільного права у великій українській правовій державі, ну, це знівелювано до... Даліше нема куди.

Чому це може бути трагедією? Бо на тому ґрунті відношення до закону в нашому щоденному цивільному житті, ми базуємо своє відношення до найвищого закону, закону, що дає людині Бог. Не можна заставити себе виконувати будь-якого ґатунку закон, якщо ти не любиш. Бо закон Божий, закон, який вів Пресвяту Родину з немовлям до храму, був закон любові. З любові до людини Бог себе умалив, прийшовши малим дитям на світ і виконав за законним звичаєм це жертвоприношення до єрусалимського храму.

Ми дуже часто трактуємо Євангелію і християнство загалом, як певний закон, який обмежує нас. Ми дуже часто не сприймаємо це, що Бог дарував, благословив, дав, розписав Мойсееві таблиці завіту, для того, щоби людина, дотримуючись їх, зберегла себе – як особу, як людину, зберегла свою гідність, своє поклонання, своє майбутнє і теперішнє.

Справді, не можна дотримуватися будь-якого закону цивільного права, Божих заповідей, якщо ти не любиш. Святий Августин, вчитель Церкви, сказав свого часу таку крилату і дуже глибоку фразу: «Люби – і роби, що хочеш». І мабуть кожний з нас розуміє, що якщо у твоєму естві нуртує правдива, глибока любов, ти ніколи не зробиш нікому чогось поганого, ти ніколи не будеш віровідступником, ти завжди шукатимеш світла і сонця, ти завжди будеш в гідній позиції і завжди шукатимеш отої цілісності твого ества з твоїм Творцем.

Люби, і ти щоразу будеш приходити до храму, приносити свою душу як малу дитину до вітваря Божого, і щонеділі будеш жертвувати їй на службу Всевишньому. Люби, і ти будеш завжди на видноті. Дотримуйся закону, особливо закону любові. Люби, і ціле твоє життя буде жертвою Богові і всім тим, хто представляють образ і подобу Божу.

БОГОПОСВЯЧЕНІ ОСОБИ

Зазвичай Католицька Церква у празник Стрітєння святкує день богопосвячених осіб, день монашества. Ми запросили монашество Київської Архиепархії на цю Службу, і у цій громаді наших парафіян, прихожан є ці особи, які своїм особливим одягом, своєю зовнішністю засвідчують, що вони щоденно приносять своє життя в жертву Богові.

Очевидно, жертвувати своє життя Богові всеціло, відмовитися від певних пропозицій – нормальних, добрих, корисних, котрими користуються всі люди; відмовитися від закону приємності, відмовитися від закону мати, пробиратися по драбині, так би мовити,

єрархічний, бути особливими, мати жезл провідництва – монашество від цього відмовляється. Справді, вони зрікаються світу для того, аби своїм життям служити світові. І є це не просто. Навіть надприродно. Мусить там бути сила, сила жертви, а може просто, як казав Августин, глибока любов – до Бога і всього, що Боже. І тоді їх жертва, це просто крок в ім'я тої самої любові.

ПРО СВІЧКУ

Стрітєння... Ми сьогодні вже світили свічки, по літургії їх поблагословимо для того, щоби в найнебезпечніші моменти нашого життя, вони просвітили нам небо – наше власне, родинне, глобальне. Ми дуже часто запалюємо їх на вікнах, коли над небозводом тучі, урагани, але дуже ми рідко запалюємо громничні свічки, коли в хаті туча, коли на нашому власному небозводі чорні хмари. Нам здається, що цю проблему можемо вирішити у світлі нашої сили тільки ми.

Тому сьогодні звертаю всіх нас увагу, що громнична свічка, посвячена у цей чудовий празник Стрітєння є для того, аби справді рятувати морок нашого життя, який час від часу навідується до нас, до нашої хати, до хати нашого ества. Справді, рятуймося. Рятуймо цей благодатний день у цьому світі – світло, світлом громничної свічки, і світлом, яке запалює у Стрітєнні, у своєму приході у світ для нас Господь Бог. Бо як би нам не було темно на небозводі нашого життя, нашої душі, світло Боже там завжди є, тільки треба дати кисню, добрих діл, аби воно розгорілося, просвітило нам шлях і тим, що з нами.

Спробуймо справді жити так, щоби наше життя було суцільною жертвою в ім'я Бога. Спробуймо бути християнами такими, щоби ми щонеділі і щосвята приносили свою душу як малу дитину, жертвуючи Богові. Спробуймо жити так, щоби світло нашої душі працювало для тих, хто йде за нами. Щоби ми справді були людьми суспільними, церковними, були еством Божим, бо каже Господь – ви є світлом для світу. Хай світять ваші добрі діла перед людьми, щоби бачивши їх, прославляли Отця вашого, що на небі.

Проповідь вл. Йосифа Міляна під час літургії у Патріаршому соборі Воскресіння Христового на свято Стрітєння Господнього 15.02.2020 р. Подано за відеозаписом «Живого телебачення».

ХІРОТОНІЯ ПЕРШОГО ПРАВЛЯЧОГО ЄПІСКОПА АРКАДІЯ ТРОХАНОВСЬКОГО НОВОСТВОРЕНОЇ ОЛЬШТИНСЬКО-ГДАНСЬКОЇ ЄПАРХІЇ УГКЦ

Головним святителем був Блаженніший Святослав, Глава УГКЦ, співсвятителями: владика Євген Попович, архієпископ і митрополит Перемишльсько-Варшавський, і владика Григорій Комар, єпископ-помічник Самбірсько-Дрогобицької єпархії.

Під час проповіді до вірних Блаженніший Святослав відзначив, що дорога до створення Ольштинсько-Гданської єпархії була сповнена кров'ю мучеництва, слізьми переселенців і вигнанців, протистоянням комуністичним репресіям і муравлиною працею задля організації тут, на цих теренах, нашого духовного і культурного життя.

У цей день Церква також урочисто святкує пам'ять пратулинських мучеників. «У цей день вшанування пратулинських мучеників, у світлі їхнього прикладу та жертви, ми переживаємо тут, в Ольштині, особливу історичну хвилину. Сьогодні ми стали свідками потрійної радості Греко-Католицької Церкви в Польщі, яка є радістю всієї помісної Української Греко-Католицької Церкви як на рідних землях, так і розсіяної по всій земній кулі. Святкуємо урочисте проголошення нашої нової Ольштинсько-Гданської єпархії, є учасниками єпископської хіротонії преосвященного владика Аркадія та введення на престол ольштинсько-гданських єпископів першого в історії правлячого архиєрея», – розповів архиєрей.

Предстоятель відзначив, що УГКЦ сьогодні висловлює синівську вдячність Святішому Отцю Францискові за те, що поблагословив рішення Синоду єпископів нашої Церкви і проголосив створення цієї нової єпархії. Також УГКЦ складає подяку апостольському нунцієві, усьому католицькому єпископатові Польщі за підтримку, сприяння і працю для народження цієї церковної структури.

«У цю радісну мить щиро дякуємо владикам, отцям, сестрам-монахиням і мирянам, які працювали для розбудови та розвитку нашої Церкви на цих теренах. Утворення нової єпархії є визнанням зрілості нашого церковного тіла та його організованості й згуртованості, здатності творити цю єпархію і жити нею», – сказав Глава Церкви.

Окремим словом Блаженніший Святослав звернувся до нового владика Аркадія: «Сьогодні ви отримали

особливий дар Святого Духа – дар повноти Христового священства, дар перейняти спадкоємство святих апостолів і завдання навчати слова Божественного Євангелія, освячувати силою і благодаттю Святого Духа повірений вам Божий народ Таїнствами Христової Церкви, керувати Божим народом і розрізняти Божі дари, які він отримав для свого збудування».

«Святкуємо проголошення нової Ольштинсько-Гданської єпархії, є учасниками єпископської хіротонії преосвященного владика Аркадія та введення на престол ольштинсько-гданських єпископів першого в історії правлячого архиєрея».

Попереду стільки очікувань і завдань, викликів і труднощів, наголосив духовний лідер, які є більшими від здатності людини на них відповісти. Чи це все можливо здійснити? «Відповіддю і запевненням для вас нехай буде приклад блаженних мучеників Пратулина. Місце їхнього мучеництва є сьогодні територією вашої єпархії і вони стають у невидимий, духовний спосіб членами вашої спільноти як невичерпна скарбниця благодаті Святого Духа, – стають заступниками і покровителями вашими та вашої єпархії перед Божим обличчям на небесах», – побажав Блаженніший Святослав.

**Департамент інформації УГКЦ.
Світлина: Збігнєв Піщак**

Українці в Німеччині

ШТУТГАРТ.
РОЗПОВІДЬ
ПРО ЧИН ВЕЛИКОГО
ОСВЯЧЕННЯ ВОДИ
В ЧАСІ ПАНДЕМІЇ

19 січня у більшості східних Церков служиться Чин великого освячення води. Цей Чин відомий ще в часи ранньої християнської Церкви. Цей Чин освячення води звершується на спомин Хрещення Господнього, коли Сам Спаситель освятив води своїм зануренням в них. Авторство цього Чину належить євангелісту Матвію. Деякі молитви на водосвяття склав святий Прокл, архієпископ Константинопольський. Святитель Софроній, патріарх Єрусалимський, у VI столітті остаточно впорядкував цей Чин, який Церква використовує дотепер.

У молитвах на освяченні води священнослужитель просить Господа прийти і освятити воду для того, щоб вона отримала благодать зцілення, благословення Йорданове, щоб вона була джерелом нетління, на очищення душ і тіл, на освячення домів, тощо. Святість води проявляється і в тому, що вона тривалий час зберігається свіжою і неущокованою. Про це, зокрема, зазначав великий святитель Іоан Золотоустий, кажучи, що «стан води не псується упродовж тривалого часу, але і через рік, і два, і три вода, почерпнута цього дня залишається у незіпсованому вигляді і прирівнюється воді, щойно взятій з джерела». Тому освячену воду називають «Агіасмою», що в перекладі з грецької означає – «Велика Святиня».

Цю святиню Церква використовує для окроплення храмів і осель. З цією водою і Хрестом священнослужителі в свято Богоявлення відвідують оселі своїх прихожан, окропляють їх будинки, закликаючи Боже благословення на увесь майбутній рік. Християни з побожністю споживають цю воду у час різних випробувань, спокус і хвороб.

У парафії Святого Василя Великого кожного року 19 січня відбувалася Служба Божа з Чином великого освячення води. Звершувалося цей Чин і у філіях Парафії. Час Пандемії Корона-вірусу вніс свої корективи і в наше парафіяльне життя. З благословення отця-мітрата Романа Врущака відбулося засідання Церковної ради. Згідно з отриманого дозволу ми мали можливість відслужити Чин лише з малою кількістю вірних. Порадившись, ми вирішили провести Чин у невеликій каплиці Колпінггаус у центрі Штутгарту з малою кількістю мирян (до 10 осіб), а освячену воду потім розлити в герметичні скляні пляшки та роздати їх в неділю 24 січня у просторій Церкві Святого Ульріха у передмісті Штутгарту Фазаненгофі, де дозволено бути на Святій Літургії до півсотні осіб з обов'язковою реєстрацією, дезінфекцією рук при вході до Храму та перебуванні на Службі Божій у масках. Хворим та старшим людям свята вода доставляється по домівках.

19 січня, в день Хрещення Господнього або Йордану, Водохреща, Богоявлення ми з священником та заступником лікарем України Ігорем Вардинцем прибу-

ли за декілька годин до початку Богослужіння до каплиці Колпінггаус. Спочатку ми виконали провіт-

рювання приміщень та обробку їх дезінфекційними засобами. Ми отримали також у подарунок спеціальний дезінфікуючий засіб для обробки посуду та серветки до нього. Свого часу вірний Олег Рачковський подарував Парафії мідний чан, а художниця Наталія Корабельникова розмалювала його згідно з українськими церковними традиціями та покрила спеціальним лаком. Цей чан був спочатку обмитий гарячою водою, а потім ретельно оброблений наданим нам спеціальним дезінфікуючим засобом. Під час підготовчих робіт ми були в захисних масках. Можливо, я надто детально описую хід підготовчих робіт, але час епідемії Корона-вірусу вимагає подібних дій. До того ж вода для посвяти була пропущена через фільтр та доставлена до Церкви в герметичних каністрах.

У 17-й годині розпочалася Божественна літургія. Її відслужили настоятель Парафії, отець-мітрат Роман Врущак спільно з дияконом Римо-Католицької Церкви, великим шанувальником Східного обряду Любашем Ірінгом. Їм допомагали дяк Єгор Парсяк та студент з Китаю на ймення Йоганес, котрий успішно виконує обов'язки міністранта.

По Літургії відбувся Чин великого освячення води. Свого часу член Церковної ради, дяк Роман Кулич, для вжитку Української церковної громади в Штутгарті видав книжечки «Велике Водосвяття Богоявлення», які дуже були потрібні при Службі.

Закінчити свій допис я би хотів цитатою зі Спільного комюніке греко-католицьких і римо-католицьких єпископів в Україні з приводу карантинних обмежень: «Ми висловлюємо вдячність вірним наших Церков, які, як свідчать соціологічні опитування, з належним розумінням та гідною громадянською поставою віднеслись до наших закликів до посиленних молитов та неухильного дотримання карантинних приписів. З цього приводу хочемо тільки пригадати недавніші слова Святішого Отця Франциска, який дослівно сказав про людей, які не дотримуються приписів карантину, що вони "не в змозі вийти за межі власного маленького світу інтересів", тобто їм байдуже щодо ближніх. Хай так не буде між нами! Відносимось з християнською повагою до наших ближніх!».

Для «ХГ» Дмитро Мірецький,
член Церковної ради Парафії Святого
Василя Великого

МОЛИТВА І КОРОНАВІРУС

Бог воплотився в певному географічному місці, в певному історичному часі. Так само й ми живемо в певному часі, який Бог дав, допустив нам. Зараз переживаємо час, коли по цілому світі поширюється ця інфекція, поширюється вірус, коронавірус, який в багатьох людей збуджує страх, непевність, пережиття. Ми бачимо, що цей страх і ця непевність заповнили як назовні ціле суспільство, так і нас внутрі. Постійно можемо задаватися питанням: що маємо робити, як поступати?

Звичайно, я не збираюся давати чіткі вказівки як ми маємо зберігати правила гігієни, як поводитись – про це вже дуже багато сказано і написано. Хотів би звернути увагу на фундаментальну річ, яка важлива для нас християн.

Християнин завжди і повсякчас має заховати мир, спокій, довіру до Господа. Христос недарма казав «не бійтеся». Не маємо страхатися, не маємо боятися, бо Господь є з нами. Ми бачимо може, що сучасна епоха дуже мало пережила різних труднощів, випробувань, тому це випробування здається таким достатньо катастрофічним.

Кажуть в нас в народі: хочеш перемогти ворога – треба посіяти паніку в його рядах. Хочемо, щоб ця хвороба нас перемогла – треба посіяти паніку самі серед себе. Тому дуже важливо зберегти мир.

В попередніх століттях, тисячоліттях людство переживало багато різних катастроф, труднощів, але люди ніколи не покидали уповання на Бога і зберігали довіру. Тому кожен з нас мав би найперше берегти цей мир, берегти цю радість в Бозі, бо недарма ми молимося в Богослужінні «в мирі Господеві помолімся», «за мир з висот», «за мир всього світу».

От, зберегти цей мир – це найважливіше. Кажуть в нас в народі: хочеш перемогти ворога – треба посіяти паніку в його рядах. Хочемо, щоб ця хвороба нас перемогла – треба посіяти паніку самі серед себе. Тому дуже важливо зберегти цей мир. Це має бути постава кожного, хто має довіру до Бога, хто приходить до храму, молиться, сповідається, причащається.

Продовження на 6 стор. ▼

УВУ В МЮНХЕНІ ВИПОВНИЛОСЯ 100 РОКІВ

Сторічний ювілей 17 січня відзначив Український Вільний Університет – перший і, водночас, останній із українських вищих навчальних закладів, що були створені в Європі у ХХ столітті після подій Української революції 1917–1921

С-на: Фонд Порошенка

рр. До сторічного ювілею в університеті підготували 100 найцікавіших фактів про заклад, які публікуватимуться в соцмережах впродовж року. Вперше за сто років існування УВУ його ювілей відзначатимуть в Україні на загальнодержавному рівні, Національний Банк України підготує ювілейну монету. Ініціаторами заснування УВУ були такі видатні вчені, як Олександр Колесса, Іван Горбачевський, Станіслав Дністрянський, Михайло Грушевський. У Празі Університет одержав приміщення й фінансову підтримку від уряду Чехо-Словацької Республіки. Після Другої світової війни, по суті, після розгрому УВУ в Празі, Університет відновив свою діяльність у Мюнхені. Без архіву, без бібліотеки, без матеріальних засобів для функціонування (зі вступом радянських військ до Праги весною 1945 р. майно, бібліотека й архіви віденського й пражського періодів Університету були частково знищені, частково вивезені до СРСР, ректора о. Августина Волошина арештовано, згодом замучено у в'язниці). Однак вже восени 1945 року Університет відновив свою роботу. Завдяки субсидіям федерального уряду Німеччини та Баварського уряду було створено фінансову базу для успішного функціонування університету. УВУ став відомим науковим центром студій україністики в Західній Європі. (Укрінформ)

100 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІВАНА МАРГІТИЧА

4 лютого виповнилося 100 років з дня народження церковного і громадського діяча Івана Маргітича. Уродженець села Боржавське на Виноградівщині ще за життя став символом

українського Закарпаття. У Хустській гімназії вчився за Чехословацької республіки, в Ужгородській духовній семінарії – за угорського режиму Горті. На священника о. Івана висвятив єпископ Теодор Ромжа у 1946 році, вже за СРСР. Був двічі репресований: спочатку семінаристом карався за угорської окупації, а в сталінські часи відсидів чотири роки у таборах за відмову перейти в московське православ'я. Аж до легалізації УГКЦ постійно провадив нелегальні богослужіння, будучи одним із чільних постатей української катакомбної Церкви. У 1987 році таємно висвячений на єпископа. Помер під час Служби Божої на Міжгірщині на 83 році життя у 2003 році. За скромність, порядність, загальну любов і шану віряни прозвали його «народний єпископ». (Закарпаття онлайн)

СПРАВА НА \$6 МЛРД

Після майже 6 років судової тяганини Стокгольмський арбітраж відмовив акціонерам «Укрнафти» – Ігорю Коломойському, Геннадію Боголюбову та Ігорю Палиці – у стягненні з України \$6 млрд. Про це у Facebook повідомив голова Мін'юсту Денис Малюська. «Для кращого розуміння масштабу вимог: офшорні компанії намагалися стягнути з держави суму, яка перевищує усі витрати держави на освіту та науку у 2021 році або ж становить приблизно половину витрат держави на виплату пенсій», – пояснив міністр. (5 Канал)

МОЛИТВА І КОРОНАВІРУС

▼ Продовження. Початок на 5 стор.

Коли хтось переживає, що перебування з іншими людьми дасть йому нагоду захворіти – то нічого, може також молитися вдома, приватно, це також дуже добре і важливо.

Але як би там не діялося, ми не маємо вимагати один від одного однакової постави. Кожен перед Богом стоїть в тій поставі, яку промовляє йому серце, тому, чи разом в храмі, чи окремо на особистій молитві – завжди молимося до Господа.

Звичайно, є дуже багато тепер розповсюджених молитов в часі цієї інфекції коронавірусу, кожен може молитися за цими молитвами, а може молитися своїми словами, віддаючи Богові самого себе, віддаючи Богові тих, що відійшли вже до вічності від того вірусу, віддаючи Богові ціле життя своє, ціле суспільство, а Бог, як люблячий батько ніколи не дасть, щоб нам щось пошкодило чи вийшло на зло.

Тому в довірі, в мирі і упованні на Господа переходимо цей трудний час. Так, як Господь переходив свої трудні часи, як святі переходили трудні часи, так і ми з Богом перейдемо.

В нас немає рішення, що маємо робити, як поступати, але саме тому на спільній, на особистій молитві маємо бути з Богом, а Бог є рішення і відповідь на все, в Бозі є вирішення, як вийти з цієї кризи, з цієї ситуації, в якій тепер перебуває людство.

Владика Венедикт Алексійчук, правлячий архиєрей Єпархії Святого Миколая Чудотворця у Чикаго. Подано за відеозаписом «Живого телебачення».

НА ЧЕРНІГІВЩИНІ ВІДНОВЛЯТЬ ХРАМ, ЯКИЙ ЗБУДУВАВ МАЗЕПА

У Новгород-Сіверському районі Чернігівської області храм Покрови Богородиці у с. Дігтярівка, який збудував гетьман Іван Мазепа, відреставрують. Про це повідомив предстоятель ПЦУ, митрополит Епіфаній. Він зазначив, що метою проєкту є «повернення Україні архітектурної перлини, відродження духовної святині та символу прагнення великого гетьмана ще 313 років тому відійти від згубного російського протекторату». Покровський храм у Дігтярівці було збудовано 1708 року на замовлення і коштом гетьмана Мазепа. «Саме тут гетьман молився за Україну перед історичною зустріччю з королем Швеції Карлом XII, і саме тут була підписана угода, що мала допомогти реалізувати військово-політичний проєкт Івана Мазепа, метою якого був вихід з-під протекторату Московії. Тоді на знак пошани та величчя цієї історичної події шведський король подарував для цього храму чавунні плити для підлоги з гравіруванням "K XI"», – зазначив митрополит Епіфаній. «Церква пережила і громадянську війну, і розкуркулення, і Другу світову. А от у 1960-х рр. місцеві комуністи піддали її руйнуванню: пошкодили східну, вівтарну й західну частини храму та скинули куполи. Вже у наші дні, завдяки старанням небайдужих українців тут, в Україні, а також українців зі США та Канади вдалося розпочати відбудову церкви. Втім, з початком російської агресії 2014 року фінансування і відновлювальна робота були зупинені», – додав митрополит. (Новинарня)

НА ПРЯШІВЩИНІ ВІДІЙШОВ У ВІЧНІСТЬ ПРОФЕСОР-УКРАЇНІСТ ЮРІЙ БАЧА

25 січня на 89 році життя відійшов у вічність проф. Юрій Бача, відомий в українському світі як педагог, публіцист, письменник, літературознавець, один з найактивніших культурно-освітніх представників українців Чехословаччини після 1945 року. Під час «нормалізації» політичного життя у березні 1971 р. Юрія Бачу звільнили з роботи, а в 1973 році засудили його на 4 роки ув'язнення за перенесення через кордон з України рукопису І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація» та іншого самвидаву. Міг працювати тільки робітником чи шофером, лиш у травні 1990 повернувся на своє попереднє місце роботи доцентом кафедри української мови та літератури Пряшівського філософського факультету університету ім. Шафарика. З 1973 й до 1993 року пише «Листи самому собі», які згодом увійшли до однойменної книги (Пряшів, 1997). У цей час він створив чимало оповідань, працював також над романом «Олекса», який побачив світ у Києві 1993 р. В особі Юрія Бачи світове українство втратило доброго науковця і віддану нашій справі людину. (Збруч)

АРХЕОЛОГИ СПРОСТУВАЛИ АВТЕНТИЧНІСТЬ МОЩІВ АПОСТОЛА ЯКОВА

Останки св. Якова, які зберігаються в базиліці Санті-Апостоли в Римі, насправді належать людині, що жила в III-IV столітті нашої ери, тобто на 200 років молодшій. Такого висновку дійшла міжнародна група археологів, яка провела радіовуглецевий аналіз. «Ймовірна стегнова кістка святого Якова датована 214–340 роками нашої ери, що показує, що вона не може належати святому Якову», – йдеться в звіті про дослідження. Традиційно вважалося, що мощі, які зберігаються в крипті базиліки, належать апостолам Филипу та Якову Молодшому, які жили в I столітті нашої ери. Точний вік останків, приписуваних апостолу Филипу, вчені визначити не змогли. (RISU)

Думи мої...

ПЕВНИХ РЕЧЕЙ ВІН НІКОЛИ НЕ ЗРОЗУМІЄ...

▲
В період своєї виборчої кампанії В. Зеленський обіцяв зарплату для вчителів у 4000 доларів. Відповідна фотожаба була опублікована на сторінці «Баба і кіт» у Фейсбуці. Для фотожаби був використаний герой популярного мультсеріалу «Сімпсони», Гомер Сімпсон. Він намагається порахувати, як отримати 4000 доларів і отримує несподіване «рішення» задачі. (Апостроф)

Політиком потрібно народитися, як потрібно народитися математиком чи шахістом. Якщо в тебе немає таланту, ти не зможеш грати в шахи. Тобто ти будеш знати, як пересуваються фігури. Ви знаєте, як пересуваються фігури, я знаю, як пересуваються фігури. Ми з вами можемо сісти і зіграти партію. Але уявіть собі, що ми граємо з гротмейстером. У нього просто хист, він бачить. І ми прекрасно з вами розуміємо, що скільки б не тренувалися й ці фігури б не переставляли, ми ніколи не навчимося. Тому, що ми не шахісти, цьому неможливо навчитися. Як неможливо, скажімо, вирішити, що я стану політичним аналітиком. Не можна. Або ти народився з цими можливостями, або ти не будеш знати, що тобі робити. І так у будь-якій реальній професії.

Зеленський не народився політиком. Певних речей він не розуміє і ніколи не зрозуміє, навіть, якщо 150 радників йому щось пояснять. У нього немає політичної інтуїції, у нього немає розуміння, як влаштований сучасний світ, у нього немає здатності уявити наслідки своїх дій.

Він – людина, яка реактивно й тактично реагує на виклики. Я йому по-людськи співчуваю, що він, людина абсолютно далека від державного управління, взяла на себе відповідальність за життя багатомільйонної країни, яка ніколи не буде йому вдячна, що він фактично спаплюжив собі ім'я і життя цим недолугим рішенням 2019-го року. Недолугим для себе, недолугим для України, недолугим для будь-якої мислячої людини.

Віталій Портников, з виступу ток-шоу «Суботній політклуб» на Еспресо.TV.

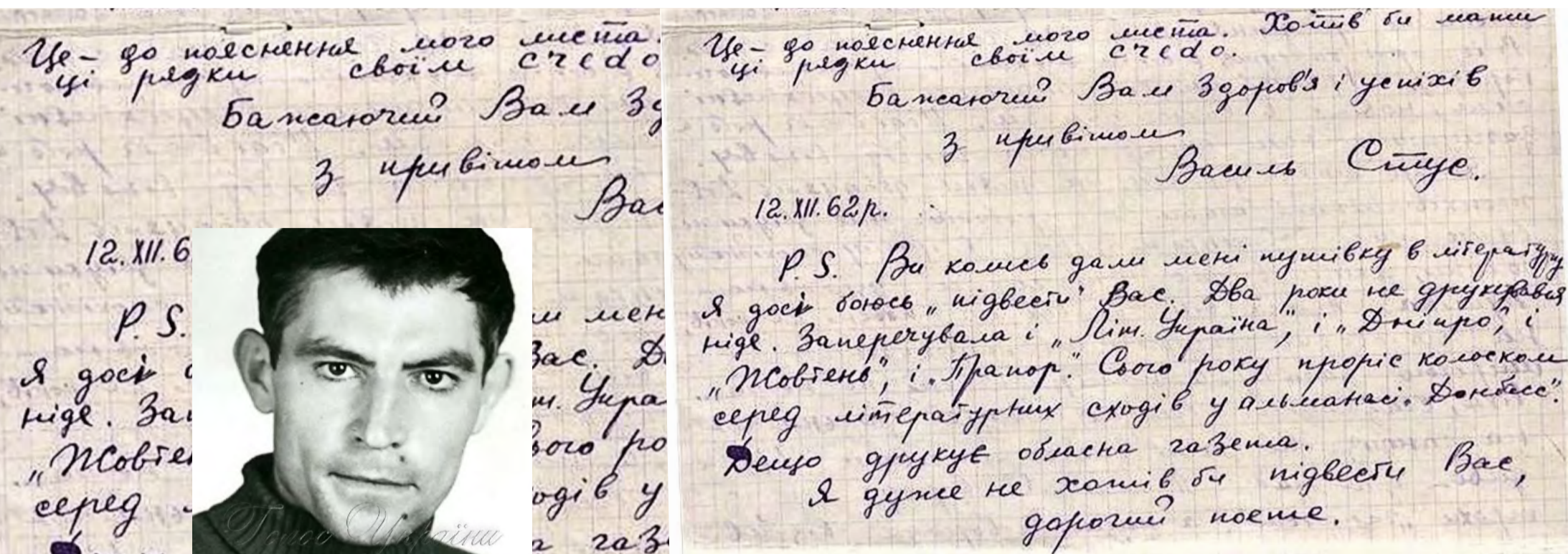
ЛЕСЯ УКРАЇНКА БЕЗ ЦЕНЗУРИ

В Україні вперше продемонструють нецензуроване видання творів Лесі Українки у 14 томах в рамках експозиції на Мистецькому арсеналі до 150-річчя поетеси. Про це міністр культури Олександр Ткаченко написав у Телеграмі. «Вперше українці зможуть побачити повне нецензуроване видання творів Лесі Українки у 14 томах». В Офісі Президента міністр представив попередню презентацію запланованих заходів до ювілею поетеси і письменниці, зокрема масштабне відкриття експозиції «150 імен Лесі». 29 січня Президент В. Зеленський підписав указ про відзначення 150-річчя від дня народження Лесі Українки (25 лютого 2021 р.) на державному рівні. (Укрінформ)

Михайло Коцюбинський, Василь Стефаник, Олена Пчілка, Леся Українка, Михайло Старицький, Гнат Хоткевич, Володимир Самійленко на відкритті пам'ятника Іванові Котляревському в Полтаві. Світлина 1903 р. (Подав у Фейсбуці Андрій Зельвак)

Лист Стуса до Малишка (12 грудня 1962)

Дорогий Андріє Самійловичу!

**Звертаюсь до Вас за порадою.
І прошу – коли Ви в змозі це
зробити – зарадьте, будь ласка.
Інколи, зосереджуючись
на одностонних враженнях
від навколишнього, шукаючи
кінцевих результатів дуже
стрімкого процесу денаціоналізації
значної частини українців,
відчуваєш, що це – божевілля,
що це – трагедія, якої лише інколи
не відчуваєш в силу притаманної нам
(як національної риси) байдужості
і, може, трохи релігійної віри в те,
що все йде на краще.**

І тоді згадуєш одного поета, здається, Расула Гамзатова, котрий в рамках ортодоксальних все ж прохопився зі своїм затаєним: коли його мова зникне завтра, він волів би померти сьогодні.

Я колись звертався до Вас за порадою. Але тоді були вірші. Зарадьте, будь ласка, зараз.

Ще студентом Донецького педінституту я пам'ятаю, як був вражений виступом Миколи Тарновського, який щойно був повернувся на Україну, враження од якої були захлинені радістю зустрічі з рідною землею. Я радів за нього, радів за землю і, грішний, одночасно думав про те, що Донбас – то не така вже і Україна, і Україна – то не така вже й Україна...

Донецьк – місто чисто російське (чи майже чисто

російське), я взяв призначення на роботу в глибинну Україну – на Кіровоградщину, хоч і відчував, що це – моя безсилість, що це – утеча. А втеча – не вихід. Це ганьба...

Зараз я читаю рідну мову в Горлівці, в російській, звичайно, школі. В Горлівці є кілька (2–3) українських шкіл,

яким животіти зовсім недовго. В Донецьку таких немає, здається. Отож, картина дуже сумна.

У нас немає майбутнього. Коріння нації – тільки в селі, а «хуторянським» народом ми довго не проживем, пам'ятаючи про вплив міста, про армію, про всі інші канали русифікації.

На Донбасі (та й чи тільки!) читати українську мову в російській школі – одне недоумство. Треба мати якісь моральні травми, щоб це робити. Одна усна заява батьків – і діти не будуть вивчати мови народу, який виростив цих батьків. Хіба це не гопашний театр – з горілкою і шароварами? Обов'язково – німецьку, французьку, англійську мови, крім рідної.

Коли є цей закон, є право, то чого ждати? Чому немає масовості, чому немає максимального запровадження цього закону в життя, чому ми нечесно граємо – проти самих себе? Ганьба! Я волів би, щоб цей закон пішов у життя, тоді багато хто зміг би переконатись ще дужче, як розквітла наша культура, соціалістична за змістом, національна за формою.

Іноді видає, що діячі нашої культури роблять даремну справу. Вони співають, коли дерево, на якому вони сидять, ритмічно здригається од сокири... Як можна зрозуміти їх спокій? Як можна зрозуміти слабосилі зітхання, кволі піклування про долю хутора Надії, слабенькі нарікання, коли мусить бути **гнів, і гнів, і гнів!?**

Продовження на 9 стор. ▾

ЛИСТ СТУСА ДО МАЛИШКА (12 грудня 1962)

▼ Продовження. Початок на 8 стор.

Як можна далі ждати? Як можна з усім цим миритись? Зовсім не важко знайти факти найгрубішого шовінізму, найбезсоромнішого національного приниження. Чому ж ми такі байдужі, звідки у нас стільки покори перед долею як фатумом?

Ми перед роком, який відомий для України прізвищем Валуєва. Вловлюється страшна діалектика. І реакція подібна. Тоді були метелики, каганцювання «основ'ян» чи «громадян», а тепер – тільки спів і гробове мовчання. Міцкевич казав, що Україна – край співців. Чи не діждем ми того, що співці стануть Україною?

Коли хвиля русифікації – це об'єктивний процес і потрібний для майбутнього (= історично справедливий), то чом нашим діячам культури і не служити **прогресові**? Чому б тоді не «перекваліфікуватись», щоб не пхати палиць в колеса того воза, який котиться по трупах таких дон-кіхотів, як козацькі літописці, і Капніст, і братчики, і Тарас, і «громадяни», і Драгоманов, і Франко і т. ін. і т. п.

Як можна далі ждати? Як можна з усім цим миритись? Зовсім не важко знайти факти найгрубішого шовінізму, найбезсоромнішого національного приниження, проти чого достатньо зброї в ленінському національному арсеналі. Чому ж ми такі байдужі, звідки у нас стільки покори перед долею як фатумом?

Я вважаю, що доля Донбасу – це майбутня доля України, коли будуть одні солов'їні співи.

Як же можна миритись з тим особливим інтернаціоналізмом, який може призвести до згуби цілої духовної одиниці людства? Адже ми не пруси, не полаби, адже нас – за 40 мільйонів.

В факті такої денаціоналізації народу багато вини традиційної, давньої, багато тут завинили минулі покоління, але це лишень пояснення і пояснення часткове. А пояснення – то ж не вихід, воно нічого не змінює.

«Від сорому, який нащадків пізніх палитиме, заснути я не можу», – писав великий наш поет. А ми нині маємо (та й не тільки нині), що українське стає часом синонімом відсталого, неглибокого, примітивного навіть. І тут, я гадаю, є деяка рація. Я чомусь вірю людям, і через це мені важко навіть подумати, що, може, і не всі діячі нашої культури могли б підписатися під словами Расула Гамзатова. Я не можу повірити, що серед них може існувати думка, що на їх вік стане, а по тому – то хоч потоп.

Я знаю, що заради щастя рідного народу я міг би всім пожертвувати, я знаю, що тут я вихований рідним духовним хлібом – «Жагою» Рильського, Вашим віршем «Батьківчино моя», тож скажіть, поете, що робити.

Прошу – зрозумійте мене як слід. Я хочу тільки добра, чесного добра, а асиміляторство – хіба це чесна штука? Зрозумійте мене в моєму горі, бо я чую прокляття віків, чую, бездіяльний свій гріх перед землею, перед народом, перед історією. Перед людьми, що своєю кров'ю кропи-

ли нашу землю. Довгий мартиролог борців за національну справедливість лишає нам історія, а ми навіть на гнів праведний не можемо здобутись.

Скільки їх загинуло в 1930-і роки, а ми, їх нащадки, лємо пізні сльози співчуття і уже марно обурюємось. І сидимо, склавши руки. Чи не нагадуємо ми, їх нащадки, патріотичного Івана-молодця з сатири В. Самійленка? Я читав вірш Д. Павличка «Ти зрікся мови рідної». Це ж тужіння Метлинського! Це ж тільки плач і нічого більше.

Даремно сумувати в горі, здаються божевільними радіння, коли над головою навис меч. В історії, кажуть, є сили об'єктивно-суб'єктивного порядку. Краще б ми вірили тільки в суб'єктивні сили, навіть в волюнтаризм. Тоді б хоч робота заглушила наш стид, нашу ганьбу вікову.

Я чув таку думку, що десять-двадцять Довженків могли б багато чого зробити. Але звідки ж бути цим Довженкам зараз, в цьому спокійному болоті, яким видає мені часом духовна Україна? Адже він знявся на повені 20-х років, на масовості соціальних і національних змагань широкого загалу, а тепер повені ж нема... Ріка, сказати б, висихає.

Індія звільнилася на гандизмові, який став масовим. Це диво – для нас. А наш Сковорода – теж трохи «гандист», а наш Сковорода відбив геніально душу нації, зрештешованої мораллю, фанатичною вірою і прагненням абсолютної загальнолюдської справедливості, кришталевої Правди.

Я не вірю чомусь, що український варіант гандизму, як духовної сутності, міг би стати серйозним суперником тій національній несправедливості, результати якої стоять перед нас смертним вироком.

Я не боюсь, що мене деякі судді можуть звинуватити в націоналізмі – уже хоча б тому, що совість мене може гризти тільки за те, що ніколи, мабуть, по силі не дорівняю шовінізмові отих суддів.

Я дуже не хотів би, щоб такі ось адресати могли Вам зашкодити. Я потерпаю за це, але невідомість гнітить мене. Зрозумійте мене, будь ласка. Написав я Вам листа тільки тоді, коли вирішив, коли зрозумів – не можу не написати – до культурного діяча. Не гнівисься, що Вам адресую свій перший зойк.

Вибачайте, Андрію Самійловичу, що свій біль я вирішив виплескати на папір. Коли є змога – дайте, прошу, хоч якунебудь відповідь. І знову – Павличко:

*Не бійсь нічого, доки я з тобою,
Іди і правду людям говори!
Не жди ніколи слушної пори –
Твоє мовчання може стать ганьбою!*

Це – до пояснення мого листа. Хотів би мати ці рядки своїм **credo**.

Бажаючи Вам здоров'я і успіхів, з привітом Василь Стус. 12.XII.62 р.

P.S. Ви колись дали мені путівку в літературу. Я досі боюсь «підвести» Вас. Два роки не друкувався ніде. Заперечувала і «Літ. Україна», і «Дніпро», і «Жовтень», і «Прапор». Сього року проріс колоском серед літературних сходів у альманасі «Донбасс». Дещо друкує обласна газета.

Я дуже не хотів би підвести Вас, дорогий поете.

Подано за: «Збруч»

«ВОГНЕННА КОЛЮМНА» – св. Отець наш ВАСИЛІЙ ВЕЛИКИЙ

Буває нераз, що в погідну днину по спокійному плесі моря пливе корабель. Пливе собі, немов безжурно, поре хвилі прозорі, залишаючи за собою довгий, срібlistий слід. Аж нараз після полудня небо затягається чорними грізними хмарами, зривається скажений вихор, море – як писав колись наш письменник Ю. Яновський – «немов старий злісник зачинає пінитися білою піною, то стогне, то клекоче, то грізно реве».

Хвилі, як гори, гонять одна за одною і раз піднімають корабель угору, то знову кидають його в безвісті, наче лущину. На кораблі зчиняється крик, паніка, а то й розпука. Одначе, коли при кермі корабля стоїть сильний і досвідчений керманіч, його сильна рука вміло опреться затіям бурхливого моря і певно приведе корабель у безпечну пристань. Таким порівнянням часто послуговувалася християнська старина.

Подібно, як з тим кораблем на морі, діялося і зі св. Церквою на Сході в IV столітті. Лють пекла зв'язалася зі злобою світу, щоб затопити Христовий човен. Здавалося, що розбиття корабля... неминуче. Але саме в той час Боже Провидіння поставило при корабельному стерні мужів, які святістю, наукою й силою щасливо перевели корабель крізь грізну бурю.

На сторожі Олександрійської Церкви стояв тоді Атанасій Великий, у Єрусалимі Церквою керував св. Епіфаній, в Антіохії св. Мелетій, у Самосаті св. Євсевій, у Ніссі св. Григорій, а на чолі церковної провінції в Кесарії стояв св. Отець Василій Великий, якого пам'ять Церква святкує першого дня кожного нового року. Історія, така вередлива в оцінці заслуг, назвала св. Василя великим. І дійсно він Великий.

ВЕЛИКИЙ ПЕРЕД БОГОМ

Василій – великий своїми природними даруваннями, своєю красномовністю, своїм письменницьким хистом, своєю глибокою наукою. Але в першу чергу він великий святістю свого життя. Майже від колиски він бачить довкруги себе самі великі постаті Святих: своєї бабуні, матері, своєї старшої сестри Макрини і своїх братів. Тому не диво, що згодом і сам Василій виринає перед нами таким неземним і праведним, що хочеться про нього повторити слова св. Єфрема: «Це вибраний царський посуд».

Рембрандт ван Рейн,
«Христос під час шторму на морі Галилейському»

А святість міряється передовсім любов'ю Бога. Цілий зміст надприродного життя Василя замикається в любові Бога. Тому Василій відзивається до своїх ченців: «Уже тому, що ми Богом створені, ми повинні його понадмірно любити».

Для Василя любов Бога – це завершення аскетичного життя, бо вона доводить християнина до тісної злуки з Богом. А доказом правдивої любові Бога є «зберігання заповідей і терпеливе зношення терпінь». Тому Василій називає любов Бога «найдорожчим плодом Св. Духа, найліпшим добром з усіх дібр, сповненням закону». «Без любові – говорить він, зберігання заповідей не має ніякої вартости».

Продовження на 11 стор. ▾

«ВОГНЕННА КОЛЮМНА» – св. Отець НАШ ВАСИЛІЙ ВЕЛИКИЙ

▼ Продовження. Початок на 10 стор.

Внутрі Церкви Василій відновляє карність, усталює передання, опрацьовує Св. Літургію, укладає глибокі молитви, що не затонули в безлюдній пустині, але посьогодні живуть у безсмертних богослужбах Східної Церкви.

Полонений тією любов'ю, як каже св. Григорій Назіанзенський, «Василій забуває фізичні потреби: їсти й пити». Тому вогняний стовп, що його бачив над Василієм св. Єфрем – це найкращий символ Василія.

Відворотньою сторінкою любови Бога є любов ближнього. Ця любов ближнього обіймає цілого Василія, вона є причиною його недуг, вона витискає сльози з його очей і проганяє сон з його повік. Саме ця любов приневолює Святого в час голоду 368 р. роздати між убогих усе своє майно, насліджене по матері та зорганізувати масштабну добродійну акцію.

На передмісті Кесарії Василій здвигає, немов нове місто (пізніше зване Василіяда), де знаходять захист усякі бездомні, хворі, каліки й голодні. В тих заведеннях послугують ченці, а дуже часто приходять сам Архієпископ, потішає хворих, устругує немичним, а то й перев'язує їм рани. Своім ченцям Василій ставляє за зразок братньої любови громаду перших християн, яка «мала одне серце й одну душу» (Діян. 4, 32), і навчає їх, що любов має дві прикмети: смуток, коли щось улюбленому шкодить, і радість, коли щось улюбленому приносить хосен.

Яким великим є Василій у любові, то не менший Він у покорі, самопокоханні, терпеливості й інших героїських чеснотах, які складаються на велич Святого перед Богом.

ВЕЛИКИЙ ПЕРЕД ЦЕРКВОЮ

Але крім цього Василій є великий теж перед цілою Церквою. Для тієї Церкви він посвячує своє майно, свою науку, свої сили, себе цілого. Для добра й оборони Церкви, він покидає передовсім свою улюблену самоту, а переходить міста й села Понту з Божим словом на устах. А яке воно могутнє це його слово! Як зі скелі тесане, наче вогнем пройняте. Для віруючих це слово бальзам мира й сили, а для ворогів воно мо-

лот, що торощить скелі. Тим словом Василій радить, годить, примирює, але й порядкує, а навіть грозить.

Він бачить цілу Східну Церкву роздрту незгодинами, бо самі католицькі Владики собі не довіряють, себе підозрівають, а цісар шаліє, а ересь лютує і доходить до того, що як у нічному бою, годі відрізнути ворога від приятеля. Цей стан ранить серце Василія і заливає його очі сльозами. Тому Василій рішається на радикальний крок: він втягає численні монастирі Кападокії і Понту до апостольської праці, до боротьби з ересю аріяства, до піднесення християнського життя. Він об'єднує в одне урядову Церкву з чернечими спільнотами, які виростили досі осторонь Церкви і, немов марнували свою енергію в пустинях. Василій закладає свої монастирі не на відлюдді, а радше по містах, ченців же кидає в першу лінію боевого фронту, каже їм боротися з ворогами Церкви, а добрих мирян освячувати прикладом свого звершеного життя. Василій, це перший зразок людини, яка в одній особі була великим ченцем і великим Єпископом.

А внутрі Церкви Василій відновляє карність, усталює передання, опрацьовує Св. Літургію, заходиться коло прикраси богослужень, укладає глибокі молитви, що не затонули в безлюдній пустині, але посьогодні живуть у безсмертних богослужбах Східної Церкви.

І своїм пером Василій служить Церкві. А це його перо, немов вірлине і вмочене у хвилях океану. Ним пише він глибокі богословські розправи, побиває еретиків, пояснює правди св. віри, дає моральні поуки, а ченцям пише «Ширші і коротші правила», які лягають в основу правил також і західного чернецтва, бо його основник – св. Венедикт, завжди називає Василія: «Святий Отець наш Василій Великий».

У потребах Східної Церкви Василій пише листи й відозви до єпископів Італії, а навіть звертається до Папи Дамаза. Тому ціла вселенська Церква називає Василія «отцем Церкви».

ВЕЛИКИЙ ДЛЯ ЧЕРНЕЦТВА

Велич Василія має ще цю притаманність, що Василій – це батько чернецтва. Монаші правила Василія є на Сході єдиним законом чернечого життя, а Василіяни є досі єдиним великим Чиним Сходу. З цими правилами приходять Василіяни і в Україну та незабаром вкривають її густою сіттю Божих храмів і монастирів, що стають не тільки живими осередками релігійного життя українців, але й осередками науки, освіти, мистецтва й культури. Папа Лев XIII ствердив, що з розквітом Василіянського Чину розквітала Українська Церква, а з його занепадом вона й занепадала.

Подано за: «Світло»

ЖИТТЯ – ЦЕ ДАР, АБОРТИ – ВБИВСТВО!

Ця тема є важливою і болючою як для суспільства, так і для кожної людини зокрема. Наштовхнув мене на її обговорення випадок, який стався в одному із пологових будинків нашого району.

Минулого, 2008 року, коли в повітрі вже витав дух Різдва, до пологового будинку постукала ще зовсім юна, можливо, і неповнолітня дівчина, без документів та речей. Вона відчувала, що зовсім скоро прийде час народжувати. Поруч із нею – ні батьків, ні «коханого».

У нічній тиші привела на світ малятко. Медичні працівники, прийнявши пологи і надавши необхідну допомогу, залишили молоду матір відпочивати, а вранці, коли принесли дитину до матері, побачили..., що її немає – мама втекла і залишила крихітку напризволяще. Лікарі допомогли, чим могли, а потім віддали дитину в будинок малюка.

Виникає запитання: що підштовхнуло молоду матір до цього вчинку? Можливо, те, що вона сама ще дитина? А, може, тому, що залишилась без підтримки, розради та допомоги близьких? Можливо, просто боялася осуду? Не знаємо...

Однак, на превеликий жаль, є ще більш ганебні вчинки. Статистика свідчить, що відсоток абортів у нашій державі, та й в усьому світі нестримно зростає, а особливо, в підлітковому віці. Коли піднімаєш цю тему, часто помічаєш, що серед людей побутує думка про те, що на перших тижнях вагітності дитини ще немає, а лише зародок, тому про вбивство говорити не приходиться. Натомість, згідно із медичною літературою, вже на 18-ий день можна відстежити серцебиття, на 28-ий – уже є сформовані органи усього організму, а на 6-ий тиждень дитинка вже сприймає інформацію – емоції матері. Отож, перед нами не просто ембріон, а нове життя, котре дарував Господь через співпрацю з батьками.

Тому аборт, без перебільшення, є вбивством! Звичайно, виправдання завжди знайдуться, а це: що скажуть люди, покинув хлопець, не приймуть батьки, нестача грошей і довгий-довгий список. Але зупинись! Це всього лише твої виправдання для заспокоєння сумління, яке кричить: «Припини безглуздя!».

Господь завжди з тобою, навіть тоді, коли здається, що всі покинули тебе! Довірся Богові і Він допоможе, бо любить нас безмежно! Якщо Господь дарував нам радість батьківства чи материнства – дякуймо за цей безцінний дарунок. «Подумай, мамо, ти вже не сама, вас двоє, і ти несеш відповідальність за два життя».

Чудовим прикладом зреалізованого материнства є Пречиста Діва Марія. Вона також, будучи ще зовсім юною, на слова архангела Гавриїла «ось ти зачнеш у лоні й вродиш сина й даси Йому ім'я Ісус» (Лк. 1,31) покійно схилиє голову і відповідає: «Я Господня слугиня: нехай зі мною станеться по твоєму слову!» (Лк. 1,38).

▲
Вояк цісарсько-королівської армії годує дівчинку, Галичина, 1914-1918 рр. Джерело: «Локальна історія»

І що ми бачимо? Діва Марія народжує своє дитятко не в родзалах, а у хліву, серед тварин, де не було жодних санітарно-гігієнічних умов. Однак з її уст ніколи не виходило навіть зітхання про важкість чи труднощі. Пречиста дякує Всевишньому за все і віддається під Його опіку. Отож, задумаймося, чи може Господь залишити нас наодинці у скруті? Ніколи!

Жінко, якщо ти шукаєш допомоги і розради, приходь до Бога, шукай миру для своєї душі в молитві. Ти відчуєш безмежну радість свого становища, віднайдеш спокій і затишок. Тільки не роби необдуманого вчинку, про який будеш жаліти все своє життя! Не вбий!

А вам, дорога молоде, хочу щиро побажати одного: нехай наш Господь Ісус Христос, за молитвами Пречистої Діви Марії, допоможе вистояти перед усіма спокусами, які сьогодні пропонує модерний світ, і дасть мудрості завжди обирати правильну дорогу у своєму житті.

**Леся Демків (21 рік),
м. Борислав, «3 любов'ю у світ»**

ЄРЕСЬ В ЦЕРКВІ. МЕНЕ ЦЕ ЗГІРШУЄ. ЯК РЕАГУВАТИ?

(Інтерв'ю з єпископом РКЦ Віталієм Кривицьким.)

► **Ваша Екселенсіє, розпочнемо відразу від важких запитань, які нещодавно стурбували католиків у світі, а також і в Україні. 1 грудня 2019 року Єпископат Німеччини почав свій синодальний шлях: в перших числах грудня Комісія у справах родини при Єпископаті Німеччини ствердила, що гомосексуалізм є нормою. А сам Голова Конференції римокатолицьких Єпископів Німеччини кард. Рейнхард Маркс, як подає Katholisch.de, оголосив, що одностатеві партнерства зможуть отримати церковне благословення. Як ви можете прокоментувати подібні заяви одного із найвпливовіших єпископатів у світі?**

Єп. В. Кривицький: Як християнин, священник, єпископ маю сказати, що це не є нормою. Святе Письмо ніхто не переписував, вчення Церкви ніхто не змінював. Разом з тим хочу сказати, що немає нічого нового в тому, що в суспільстві з'являються ліберальні тенденції. Ви сказали, що єпископат Німеччини є дуже впливовим, тисячу років тому дуже впливовим був Константинопольський патріархат. Але він відійшов, а Католицька Церква пішла далі. І сьогодні більше 1 млрд католиків залишаються в одній Церкві. Чи це є легко? Звичайно, що ні.

У протестантських Церквах є практика: якщо комусь щось не подобається, така особа відходить зі своєї, назовемо «материнської спільноти», і засновує нову Церкву, інші (до цього часу його брати і сестри в спільноті) часто приймають це з миром та розумінням, якщо це не виходить за певні рамки. В нас немає такої практики. У нас Церква шукає консенсусу. Якщо один єпископат говорить, що він не погоджується із загальним вченням цілої Католицької Церкви, то це питання потрібно вирішувати шляхом спілкування та братерського напоумлення.

А щодо впливовості, то варто пам'ятати, що найвпливовіші люди цього світу є не від Церкви, тому питання впливовості не має бути фундаментальним. Ісуса засудили найвпливовіші люди Єрусалиму.

► **Чи можна сказати, що цим рішенням німецький єпископат виштовхує себе поза Церкву?**

Єп. В. Кривицький: Звичайно, кожен гріх в якійсь мірі, а зокрема гріх проти віри, може виштовхнути нас зі спільно-

ти Церкви, коли через такий переступ людина не матиме доступу до Господнього вівтаря. Чи хтось за цю людину вирішив? Ні. Це її свідомий, добровільний і відповідальний вибір, який залишає людину поза спільнотою.

► **Як Ви можете прокоментувати спроби погодити гендерну ідеологію з навчанням і душпастирством Церкви?**

Єп. В. Кривицький: Ми легко говоримо, що гомосексуалізм та інші сексуальні девіації є злом, подібно як зло наркоманії чи алкоголізму, однак якщо

у випадку останніх двох ми вже навчилися надавати допомогу людям, які загубилися, то у випадку гомосексуалізму та осіб, які мають зранену сексуальну ідентичність, ми ще не маємо якоїсь офіційної форми пастирства цих людей поза індивідуальним духовним керівництвом. Папа Франциск говорить, що не засуджує таких осіб. Та й ніхто з нас не має права засуджувати. Ми покликані їм допомагати. Але як допомагати?

Якщо навіть у Церкві з'являються голоси, які стверджують, що гомосексуалізм є чимось нормальним, в кінцевому результаті ми можемо дійти до визнання союзу двох чоловіків. У відповідь на ці руйнівні тенденції маємо твердо сказати «ні». І якщо десь у Німеччині чи Америці приймається гомосексуалізм чи гендерна ідеологія, то це не означає, що така позиція автоматично має бути нормою для усієї Церкви. Не ми самі визначаємо моральну оцінку вчинкам. Маємо Боже Слово, а воно у цій темі не має двозначностей.

► **Ви згадали долю впливового константинопольського патріархату. Один із єпископів Константинополя, Несторій (V ст.), суперечив тому, що Марія – Богородиця. Він, будучи патріархом, впав в єресь, схибив. Чи може схибити папа Франциск?**

Єп. В. Кривицький: Коли ми говоримо про потенційність помилки папи, як особи, то від помилки не застрахований жоден. Чи може папа сказати чи зробити щось за що має перепрошувати? Згадаймо новорічну історію: жінка шарпала папу, він зреагував, але потім перепросив за свою нестриманість.

Коли ми говоримо про переконання, то з ними складніше. Особисті думки також слід відділити від тих, що проголошуються *ex cathedra*. Однак не слід забувати, що слова папи систематично вириваються з контексту і на це треба зважати, даючи ті чи інші оцінки. Також будь-яка реакція чи дія Папи вправо чи вліво, буде критикована не одними, так іншими.

Я є єпископом і відчуваю цей суд на собі, папа Франциск перебуває в набагато складнішій ситуації, коли кожен його крок – під прицілами камер, і часто заангажованих, а інколи, прямо скажемо, замовлених.

Продовження на 14 стор. ▼

ЕРЕСЬ В ЦЕРКВІ. МЕНЕ ЦЕ ЗГІРШУЄ. ЯК РЕАГУВАТИ?

▼ Продовження. Початок на 13 стор.

►► **Якщо помилки папи стосуються не його особистого досвіду, а вчення і культу Церкви, наприклад, ситуація з присутністю у ватиканських садах під час якогось незрозумілого молебню, а потім у одній із римських базилік, фігурок Пачамами (досл. Матінка Земля), язичницької богині індіанських племен. Що з цим робити? Як нам, простим католикам це сприймати?**

Єп. В. Кривицький: Розуміємо важливість теми Амазонії, якою зайнявся останній синод Єпископів – це необхідність показати близькість Церкви до цих людей (Амазонського регіону). Однак нас збентежила поява Пачамами в садах Ватикану, а потім навіть у римських храмах. Ми піднімали це питання на Конференції Єпископату України та зверталися до папського нунція Архієпископа Клаудіо Гуджеротті, пояснюючи своє занепокоєння тим, що в багатокультурному Римі та у Західній Європі люди могли не надати значення цьому факту, однак присутність фігурок Пачамами на подібних заходах викликала неабиякий резонанс у цілій Церкві, тому що насправді Пачамама не є звичайною фігуркою, а язичницьким ідолом. Ми просили, щоб Ватикан перевіряв свої кроки і уникав подібної двозначності. Важливо, щоб таких помилок не допускали у майбутньому.

►► **Нещодавно австрійський ієрарх, єпископ Вільгельм Краутвахль переконував, що вся Церква має користати з благ Амазонського Синоду, при цьому наводив досить ліберальні приклади такого користання. В чому є небезпеки Синоду з огляду на викривлене розуміння його постанов?**

Єп. В. Кривицький: Ліберальні тенденції, входячи, руйнували вчення Церкви і раніше, наприклад, у часи французької революції. Люди ззовні намагалися диктувати Церкві, як саме вона має поводитися, у відповідь збиралися Синоди, Собори, тому що Церква має характер синодальності, соборності. Ми віримо в Соборну Церкву, яка збирається, підносить складні питання сьогодення і намагається їх вирішити у світлі Євангелія. Інколи буває так, що наступний собор чи синод, не скажу скасовує, але врівноважує рішення попереднього, надаючи тим чи іншим постановам властивої інтерпретації.

►► **Які ліберальні тенденції в Амазонському Синоді є небезпечними?**

Єп. В. Кривицький: На перше місце виходить проблема релігійного синкретизму. Ця проблема не є новою – згадаймо Африку і вірування вуду. Але там з цією проблемою навчилися працювати, і її не піарять. Три роки підготовки до хрещення часом буває надто мало, щоби відучити людей від практик вуду або канібалізму. Я вважаю, що питання синкретизму Амазонського Синоду є дещо переакцентованим, адже воно увійшло у життя Церкви не сьогодні.

►► **Синкретизмом просякнуте життя в тому числі українського суспільства, і ця проблема дійсно не нова, однак саме через Амазонський Синод робляться спроби імплементувати синкретизм в життя цілої Церкви, чого не було з синкретизмом вуду.**

Єп. В. Кривицький: Господь послужився поганським царем Киром, щоби повернути Ізраїль додому, до Єрусалиму і до віри батьків, але до чистої віри. В цьому є проблема і питання – чи ми, душпастирі, провадимо людей до чистої віри в такий спосіб? Потрібен катехуменат дорослих, який очищує людину, готуючи її до хрещення. Сьогодні в багатьох країнах світу потрібна нова євангелізація. І коли ми будемо мати чіткі рамки дороги спасіння, то в нас не буде небезпек ані ліберальних, ані синкретичних.

►► **Якою є правильною реакцією католика, якщо він зустрічається з ересю в Церкві, з боку авторитетного священника, єпископа чи навіть папи?**

Єп. В. Кривицький: Треба триматися Божого Слова та вчення Церкви, бути готовими до того, щоб зустрічати нові виклики, які стоять перед нами. Якщо раніше можна було звести все лише до рівня сповіді, сьогодні про це треба більше говорити, пояснювати. Це як корупція. Ми всі говоримо, що корупція є злом, але її багато навколо нас, при цьому ми не змінюємо свого ставлення до неї. Не йдеться про те, щоб плювати на екран телевізора, через який говориться про сусіда-корупціонера. Це виклик для мене, щоби я сам не брав участь в корупції. І якщо під корупційну систему попадає якась впливова людина – президент чи ієрарх Церкви, чи це має змінювати моє ставлення до корупції? Ні.

►► **Корупція процвітає в темряві і тиші. Єпископат України має чітку позицію щодо Пачамами, у вас є тверда позиція щодо єпископату Німеччини. Чому ми не знаємо цього: немає звернень, послань наших ієрархів?**

Єп. В. Кривицький: В Церкві, а точніше в Святому Письмі чітко прописано, як ми маємо реагувати в таких випадках. Якщо ти маєш щось проти «брата твого», скажи про це йому, а потім – при свідках. Якщо говорити про Пачамаму, то ми сказали Ватикану конкретно через Нунція, це занесено до протоколу. Якщо говорити про схиблену позицію німецького єпископату, то ми намагаємося це зробити так само.

►► **Але проблема в тому, що «брат згрішив» в публічній площині, тож і відповідь має бути публічною, до того ж ми не бачимо змін в риториці ані німецького єпископату, ані в публічній оцінці Пачамами.**

Єп. В. Кривицький: Необхідно розрізнати які питання як довго мають вирішуватися в тиші, тет-а-тет. Можливо деякі з них задовго утримуються в тиші, і тому не вирішуються. В такому разі потрібно говорити відкрито, але керуючись євангельською істиною: спочатку – наодинці, потім при свідках і аж потім – при усій Церкві.

►► **На якому із трьох євангельських етапів знаходиться позиція щодо Єпископату Німеччини та щодо присутності Пачамами у Ватикані?**

Єп. В. Кривицький: Пачамама – це помилка, вона сталася, давайте до цього більше не повертатися. Цілком інакше з німецьким єпископатом, я впевнений, що там немає одностайності. Однак повторюся, є ситуації, які потребують публічності. Вони занадто довго не висвітлювалися публічно, тому не вирішуються.

►► **На завершення назвіть три небезпеки і три завдання для сучасної Церкви?**

Єп. В. Кривицький: Небезпеки: (1) Секуляризм і дехристіанізація: ці явища міцно впливають на моральний лад в нашій державі. **(2)** Лібералізм, який включає в себе гендеризм і неомарксизм. **(3)** Літеплість християн – в Церкві є певне послаблення, якщо йдеться про євангельські цінності, християни готові погоджуватися з багатьма речами, з якими не можна погоджуватися.

Завдання: (1) Постійна євангелізація охрещених – постхристильний катехуменат, як це називає II Ватиканський Собор. До справ віри потрібно підійти поважно. **(2)** Мотивація наших людей бути віруючими і то радикально, не говорю бути екстремістами, але – відважно називати речі своїми іменами. **(3)** Свідома відкритість на виклики сьогодення: від питань екології до пастирства людей, яких вразив гріх, будь-яка залежність.

Ми не знаємо, що буде через 20 років, але від нас сьогодні залежить, що буде завтра.

►► **Владико, щиро дякуємо за присвячений час і за конкретні відповіді на важкі запитання!**

**Розмовляв Олексій Погорелов.
Подано за: «Родина»**

СТУПИТИ НА ДОРОГУ БРАТЕРСТВА (8)

Знайомимо вас з новою енциклікою Папи Франциска на тему братерства та соціальної дружби.

«Сьогодні маємо перед собою велику нагоду виразити те, що ми є братами й сестрами, що ми є добрими самарянами, які беруть на себе біль падінь, замість того, щоби розпалювати ненависть і образу», – стверджує Папа Франциск, роздумуючи в другому розділі енцикліки «Fratelli tutti», названому «Чужинець на дорозі», над ситуацією в світі через призму притчі про милосердного самарянина.

Глава Католицької Церкви переконаний, що можливо «починати знизу та випадком за випадком» боротися за конкретне та місцеве, аж до останнього куточка «батьківщини чи світу», з таким самим піклуванням, яке подорожній самарянин виявив пораненому юдеєві. «Труднощі, які здаються величезними, є нагодою для зростання, а не виправданням для інертного смутку, що сприяє підпорядкуванню», – додає він, вказуючи на те, що це не означає, що ми все повинні чинити самотійно, адже й самарянин вдався по допомогу до власника заїзду. Так і ми покликані запрошувати одні одних, творячи «ми», що буде сильнішим від простої суми індивідуальних зусиль. Для цього потрібно відмовитися від «дріб'язковості та образ безплідного партикуляризму й безконечного протистояння» (78).

Далі Святіший Отець звертає увагу на те, що самарянин відійшов, не чекаючи на визнання чи подяку. За його словами, на всіх нас лежить відповідальність за цього пораненого, яким є «сам народ та всі народи землі», з чого випливає заклик заопікуватися слабкістю кожної людини з наставленням уважності та солідарності, з наставлення близькості доброго самарянина (79).

Досі існують такі, що вважають себе заохоченими, чи, принаймні, авторизованими своєю вірою підтримувати різні форми закритого та насильницького націоналізму, ксенофобського наставлення, зневаги і навіть кривдження тих, які є іншими.

Варто також пам'ятати, що Ісус розповів цю притчу, відповідаючи на запитання: «А хто мій ближній?». В ці часи слово «ближній» вказувало на найближчих, маючи на увазі те, що допомагати слід тому, хто належить до тієї самої групи. Для деяких тогочасних юдеїв самаряни вважалися негідними, нечистими людьми, тож не належали до отих ближніх. Ісус повністю перевертає цей підхід: Він «не кличе запитувати про те, ким є ті, що близькі нам, але, радше, самим ставати ближніми». Запрошення полягає в тому, щоби бути присутніми поряд з людиною, що потребує допомоги, не запитуючи про її приналежність до власного кола. Самарянин, який став ближнім для пораненого юдея, переступив через «всі культурні та історичні бар'єри». Висновком, який робить Ісус, є слова: «Йди й ти чини так само». Це означає, що й ми повинні відкласти будь-які відмінності та перед обличчям страждання ставати ближніми для будь-кого (80–81).

Бернардо Строцці (1581-1644),
«Христос і самаритянка біля колодезя»

«Проблема полягає в тому, що Ісус виразно підкреслює те, що поранений був юдеєм, мешканцем Юдеї, в той час як той, хто зупинився та допоміг йому, був самарянином, мешканцем Самарії. Самаритяни населяли регіон, який був занечищений язичницькими обрядами, і через це для юдеїв вони вважалися нечистими, ненависними, небезпечними», – зазначає Папа, вказуючи на те, що це також пояснює здивування жінки-

самарянки, коли Ісус попросив у неї води, щоб напитися, а ті, які хотіли дискредитувати Христа, найобразливішими речами, які могли Йому сказати, були «біснуватий» і «самарянин»... А тому ця «милосердна зустріч» між самарянином і юдеєм є «сильною провокацією, що спростовує будь-які ідеологічні маніпуляції», спонукаючи нас розширювати свої кола, надаючи своїй здібності любити «універсальний вимір, спроможний здолати всі упередження, історичні та культурні бар'єри, всі дріб'язкові інтереси» (82–83).

Другий розділ енцикліки «Fratelli tutti» Папа Франциск завершує кількома думками про «заклик чужинця», наводячи слова Ісуса з 25 глави Євангелії від Матея: «Я був чужинцем, і ви мене прийняли». Він зауважує, що Ісус міг сказати ці слова, бо «мав відкрите серце», беручи на Себе трагедії інших. До цього святий Павло закликав християн, пишучи: «Радуйтеся з тими, що радуються; плачте з тими, що плачуть». І саме таке серце спроможне «ототожнюватися з іншими, не переймаючись тим, де той народився чи звідки приходить» (84).

Але для християн ці Ісусові слова мають також «трансцендентний» вимір, включаючи розпізнавання Христа в «кожному покинутому та виключеному братові». Нечувану мотивацію для такого розпізнавання вливає віра, бо той, хто вірить, може дійти до пізнання, що Бог любить кожну людину безмежно любов'ю, наділяючи її нескінченною гідністю. А до цього додається наша віра в те, що «Христос пролив Свою кров за всіх і за кожного». Врешті, Троїчне сопричастя Божих Осіб є «джерелом і досконалою моделлю кожного життя в спільності» (85).

«Іноді, – зізнається наприкінці другого розділу Папа, – мене засмучує той факт, що Церква, наділена цими мотивами, потребувала багато часу, щоби рішуче засудити рабство та різні форми насильства. Сьогодні, з розвитком духовності та богослов'я, вже не маємо оправдань. Однак, досі існують такі, що вважають себе заохоченими, чи, принаймні, авторизованими своєю вірою підтримувати різні форми закритого та насильницького націоналізму, ксенофобського наставлення, зневаги і навіть кривдження тих, які є іншими. Віра, разом з натхненим нею гуманізмом, повинна підтримувати критичне чуття перед обличчям таких тенденцій і допомагати швидко реагувати, коли вони починають проникати», – наголошує він, вказуючи на важливу роль катехизації та проповідання, що повинні включати «братерський вимір духовності» (86).

Опрацював
о. Тимотей Т. Коцур, ЧСВВ,
«Новини Ватикану»

Думи мої...

НАБРАВ ЧИННОСТІ ЗАКОН ПРО УКРАЇНСЬКУ МОВУ В СФЕРІ ПОСЛУГ

Я зараз практично не брала участі у мовних, м'яко кажучи, дискусіях. Всі мої дискусії на цю тему відбулися раніше. Але все-таки хочу написати кілька тез.

Країна мала майже 30 років, щоб зняти питання української мови з порядку денного назавжди. І не витягувати його кожного разу, як шулер витягує краплену карту із засаленого рукава. Всі оці загравання і вмовляння призвели до серйозних наслідків, які ми тепер маємо розхльобувати. Державна мова – це не привілеція, не пільга, не нагорода. Це – функція, яка вимагає використання на всіх рівнях задля точності мови в державних, судових, прикордонних, митних, лікарняних, освітніх і так далі закладах. Це – аксіома і не має смислу надовго на цьому зупинятися.

Але мова – це ще і можливість перебувати не в російськомовному контексті зі всіма наслідками, які з цього витікають. Тому потрібно було не панькатися, а безумовно і швидко переходити на українську мову. Вже б і забули про цю проблему.

Точно так і з законом про декомунізацію. Я завжди наводжу приклад мера Одеси Едуарда Гурвіца, який ще у 1990-х роках позбавив Одесу всіх оцих Ленінів і советських армій. Тоді було перейменовано більше 300 вулиць. І що? І нічого.

Точно так носились ми з законом про роздержавлення державних та комунальних медіа. Польща то зробила за одну ніч, позбавившись назавжди відрижки соціалістичного режиму з тоталітарним зас... мозку пропагандою.

Я пам'ятаю гавкіт ленбондаренко з приводу квоти на українську музику в радіоефірі. Як же вони старались, як насміхались, як розповідали, що це загубить бізнес і зменшить кількість слухачів! Я пам'ятаю, що робив один із власників радіостанції в Одесі – він у визначеному обсязі транслював весь час «Океан Ельзи» і сміявся, що робить це спеціально, щоб всіх нудило від української музики. Але квоти зробили важливу справу – дали потужний розвиток українській музиці. Скільки гуртів, виконавців з'явилося за цей час! Багато. І ніякий бізнес через квотування не загнувся.

Свого часу вистачило сил на дублювання фільмів в кінотеатрах. Пророкували, що кінотеатри зачиняться. І що? Успішно працювали, отримували прибутки. Через українську мову дубляжу жодний кінотеатр не перестав функціонувати.

В будь-якому закладі будь-якої країни світу ви спочатку почуєте привітання державною мовою. А вже потім або продовжите цією ж мовою спілкування, або ж перейдете на зрозумілу обом сторонам – англійську, турецьку, іспанську, російську і так далі. Або будете

розмовляти з допомогою посмішки і жестів, якщо ви перебуваєте в країні, де вас не розуміють.

І ще одне. Російськомовні люди старшого віку навряд чи будуть розмовляти українською. А чи багатьох людей старшого віку ви бачите в сфері обслуговування? Це інша тема – про зайнятість людей після 50-ти і 60-ти років. Хоча, коли мова йде про суддів, які стають ними у віці і 40, і 50 років, то там все просто. Рівень заробітної плати і інших печенок такий, що у них не стоїть питання знати українську чи не знати. Знають. Без варіантів.

Сфера обслуговування – це, як правило, молоді люди. У яких вже майже немає проблем ні з українською, ні з англійською. Принаймні, на побутовому рівні. Колись мені один випускник середньої школи сказав, коли за столом почали сваритися з приводу мови: «Повірте, для нас немає проблеми мови. То для вас, хто у Радянському Союзі народився, є така проблема. Я можу спокійно розмовляти українською, російською і англійською. Якщо від мови залежатиме моя робота, мої заробітки і моє благополуччя, то я вивчу будь-яку».

Я пам'ятаю, як бісились одеські сепарські лідери в «екзилі», коли одесити масово обирали для своїх дітей мовою навчання українську. Писали в пабліках про те, що дітей вони «потеряли» [втрапили], що треба з цим щось робити. Тому прокремлівські покидьки будуть витрачати величезні кошти на інспіровані срачі, ситуації, щоб лише тримати на порядку денному це дразливе питання.

Україну зросійщували цілеспрямовано. Як і інші республіки, нині самостійні країни. Дехто вирвався із цього контексту, в тому числі вводячи латиницю замість кирилиці. Найдалше відійшли країни Балтії. В тому числі і через введення паспорту для осіб з невідзначеним громадянством. Там мову не просто вивчають, а і складають досить серйозний екзаме́н на предмет володіння. Інакше не матимеш роботи і всього іншого, що передбачає статут громадянина. І це – абсолютно правильний підхід країни, яка не дозволяє собі зас... мозок агресивною російськомовністю.

А ми все ще тримаємось за російськомовний налігач. Боїмося засмутити людей, які точно вважають, що їхні проблеми саме через існування української мови. І втішаємо себе, що налігач ніколи не перетвориться на зашморг.

**Зоя Казанчі, з Фейсбуку.
Заголовок від редакції «ХГ»,
ілюстрація Андрія Єрмоленка.**

150 років тому народилася Леся Українка

(Запис спогадів Ізидори Косач-Борисової (1888–1980), сестри Лесі Українки, на конференції з нагоди 50-річчя з дня смерті письменниці. Текст було зачитано 20.12.1963 р. в приміщенні Української вільної академії наук у США.)

▲ Лариса Косач і Фотій Красицький в с. Броварках, 09.08.1898 р.

Спогад мій про Леся сягає до перших років мого свідомого життя, мого безжурного дитинства.

Нас батьки не давали рано до школи, гімназії тоді були всі російські. Нас готували до середньої школи вдома і ми до гімназії вступали до IV або V класу (тільки один брат Микола вступив до I класу, всі інші – пізніше), а сестра Ольга вступила до гімназії аж до VII класу.

Я була наймолодша в родині, отже, коли старших сестер і брата мама повезла на зиму для науки в Київ, то мене залишила вдома, в нашому маєтку в Колодяжному на Волині, з татом і Лесею, що через хворобу зважила тої зими не їхати до Києва. Леся тоді мала хвору ногу – туберкульоза кістки.

Тато, обтяжений службою та своїм господарством, не мав можливості дуже багато приділяти мені уваги, хоч мене пестив чи не найбільше. Отже, найбільше опікувалася тоді мною Леся. Хоч я ще тоді була мала, мала всього 5–6 років, проте дуже добре і виразно пам'ятаю той час, до дрібниць включно. Пізніше, бувало, як згадувала з Лесею той час, то Леся просто дивувалася, як вірно зберігає пам'ять вражіння дитинства.

▲ Ізидора Косач-Борисова

Не всі, хто знають Леся, поетесу, письменницю, знають, яка то була ще в інших багатьох відношеннях виключна, особлива, щедро обдарована природою людина. Наприклад, Леся мала неабиякий хист до малювання і музики. Та той хист, на жаль, їй не судилося розвинути через хворобу, що з нею боролася Леся роками.

Учитися малюванню змушена була покинути через недугу. Музику Леся дуже любила і грала добре, та блискучої техніки ніколи не мала, бо техніка набувається вправами. Віртуози, піаністи, як відомо, вправляються по декілька годин денно, а Леся фізично не в стані була часами просто сидіти, буквально. Бували періоди, коли їй приходилося місяць і більше лежати в гіпсі, в липких кайданах, як вона це називала. Проте її гра на піаніні була дуже хороша. Грала вона гарні, класичні речі, або народні українські пісні, і тонко їх відчуваючи, у своє виконання вкладала багато почуття. А часом навіть грала якісь свої власні імпровізації. Оту Лесину музику я теж пам'ятаю від свого дитинства, бо вона тоді, залишаючись зі мною, багатенько грала.

Часами я просила Леся заграє для мене, тоді вона грала щось веселеньке до скоку, а часами казала: «Ну, тепер заграю для себе», бо якимсь дитячим інстинктом розуміла різницю між тим, що вона грала в присутності когось, і як вона грала, коли залишалася сама, без сторонніх слухачів. Я ж її слухала і тоді, сидячи тихенько і не перешкоджаючи.

Леся в той період дуже багато читала, студіювала і сама писала, проте, ні разу не було, щоб вона на мене нагримала коли за те, що я, відповідно до моєї жвавої вдачі, дитячого віку, прибігала до неї зі своїми дитячими інтересами і перешкоджала їй в роботі. Як це характерно для Лесі!

Продовження на 18 стор. ▼

150 РОКІВ ТОМУ НАРОДИЛАСЯ ЛЕСЯ УКРАЇНКА

▼ Продовження. Початок на 17 стор.

А часами я ще й кликала Лесю до участі в моїх забавах, чи то, як мені уявлялося тоді, в моїй роботі. І не раз Леся відкладала свою працю і прилучалася до моїх забав, роблячи ті забави такими цікавими для мене, як я, пізніше вже, змогла оцінити – які ж то корисні були для мене забави.

Леся мала золоті руки, за висловом однієї приятельки нашої мами. Вона вміла як ніхто з нічого зробити щось дуже цікаве, часто художнє. Наприклад, з квітки маку, або й з сухої маківки та папірців кольорових, клаптиків шовкової матерії, Леся робила для нас, молодших сестер, чудові вінки. Або могла з паперу, якихось трісочок, кори тощо зробити лицаря. Багато пізніше, наприклад, Леся зробила нашому малому племінникові, синкові сестри Ольги, надзвичайно цікаву ляльку – мурина – в шарлупі кокосового горіха.

Ще дуже гарно вишивала і мережила Леся. На іменини татові, мамі і старшому братові Михайлові Леся щороку дарувала свої вишивки.

Колодяжне. Фасадний вигляд «сірого» будинку (флігеля) П. А. Косач (у дверях), праворуч від нього Лариса Косач, ліворуч - Микола й Ізидора. Літо 1899 р.

На різдвяні вакації вся наша родина з'їхалась в Колодяжному. Мама з дітьми: Ольгою, Оксаною та Миколою з Києва, а старший брат Михайло з Дерпта [Тарту]. Гостювала тоді у нас наша тітка зі своїми синами, ровесниками моїх старших сестер. Отож, родинний гурт зібрався величезний.

Надумали тоді наші батьки на Новий рік організувати забаву для всіх: ялинку та вечір літературних, музичних та вокальних виступів. Леся була не тільки натхненницею та головним режисером цієї імпрези, але брала найжвавішу участь і допомагала у всьому. В неї вистачало наснаги і охоти не тільки на керівництво, але вона й безпосередньо допомагала все робити, починаючи від уважного керівництва, науки на репетиціях з виконавцями співу, музики, декламації, і кінчаючи окрасами на ялинку, які робила дуже оригінально і гарно, та костюмами і реквізитами до живих картин. Єдине, що було безконтрольно доручено робити братові Михайлові (він був фізиком), це освітлення імпровізованої сцени, бенгальські вогні і т.і., що Михайло виконав блискуче, хоча в той час ще не було електрики в селі – це було важко.

Виставу всі глядачі визнали за дуже вдалу, хоч серед глядачів були дуже вибагливі, як Микола Лисенко – наш славний музикант та Володимир Науменко – відомий громадський діяч і педагог, що перед Новим роком завітали з Києва на кілька днів до наших батьків, з якими здавна приятелювали.

Я згадую про цей давній час тому, що характеристичні для Лесиної вдачі властивості виявлялися в неї ще з молодих літ і до кінця життя. Пізніше, на довший час, особливо взимку, Леся не могла жити вдома. Хвороба змусила її жити на курортах чи в санаторіях в Криму, Італії та в інших місцях, в останніх роках на Кавказі та в Єгипті.

Та де б не перебувала Леся, вона завжди тужила за Україною, за своїми близькими, рідними. Це так яскраво відбилося в її численних листах до мами, до сестри Олі, та до нас молодших. Отже, як тільки Леся мала змогу, то приїздила, хоч на короткий час додому. Найчастіше то було в теплу пору року: кінець весни, літо, рання осінь. А на зиму мусила подаватись десь у тепліший край.

Коли з'ясувалося, що в Колодяжному на Волинському Поліссі, де так багато вогкості, підсоння для туберкульозних хворіб шкідливе, тоді батьки наші подбали, щоб мати осідок на літо в гарному, сухому підсонні. Тоді мама наша купили дев'ять десятин лісу в дуже мальовничій і здоровій місцевості на Полтавщині, на горі, над річкою Пслою, під самісіньким містом Гадячем, де мама мала спадщину від своїх батьків. Мої спогади про Зелений Гаю, як назвала мама цю свою посілість, друкуються зараз в органі Союзу українців Америки «Наше життя».

Місцевість та дуже здорова, природа розкішна, будинок був хороший, просторий, цілком відповідав не тільки вимогам гігієни, а й естетики. Отже, наша родина щоліта почала з'їздитися на літо до Зеленого Гаю. Леся стала щоліта приїздити додому, не наражаючи свого здоров'я на шкідливе для неї вогке підсоння.

Леся Косач, Ольга Петрівна Косач, Оксана Косач, Антон Шимановський. На східцях будинку в Зеленому Гаю, 1906 р

Умови для відпочинку, чи для її письменницької праці в Зеленому Гаю дійсно були ідеальні, бо жила тут не тільки серед прекрасної української природи, користуючись до того певним комфортом у побуті, але й уклад життя, як то кажуть, був винятковий.

Продовження на 19 стор. ▼

150 РОКІВ ТОМУ НАРОДИЛАСЯ ЛЕСЯ УКРАЇНКА

▼ Продовження. Початок на 17 стор.

Коли Леся потребувала зосередження, чи взагалі часового відокремлення, самотності, вона завжди мала його в своїй кімнаті, ніхто тоді не заважав їй, не турбував. Коли ж хотіла товариства, то йшла до гурту, що складався з членів нашої родини та дальніх родичів: тіток, дядьків, кузенів і т.д. А також із приятелів, друзів наших, бо щоліта у мами гостювали не тільки родичі, а й знайомі. Багато видатних людей побувало в Зеленому Гаю. Одвідини Лисенка, Кобилянської, або художників Красівського чи Труша та й інших наших славних митців та науковців чи громадських діячів я добре вже пам'ятаю, бо то вже було за часів мого юнацтва та дорослого віку.

Отже, Леся в Зеленому Гаю і відпочивала, і творила. Товариство літом в Зеленому Гаю було інколи досить численне, складалося з людей різного віку, різних уподобань, різних переконань, людей, так би мовити, з трьох поколінь. Тато наш все літо не міг бути з нами, але на місяць кожного року приїздив.

Перше покоління, це батьки наші та їхні друзі. Друге – старші мої сестри: Леся, Ольга, Оксана і брат Михайло та їхні приятелі. І третє – ще юнаки. Тут до речі буде згадати, як Леся завжди толерувала кожного інакомислячого. І хоч твердо обстоювала завжди свої погляди і одверто висловлювала незгоду в будь-чому із співбесідником (так само, як і мама), але не ображала особисто своїх опонентів, завжди провадила дискусію в цілком коректних формах. Тому й панувала толерантність між всіма.

Зліва направо (I-ий ряд):
Світозар Драгоманов, Олександра Шимановська;
(за ними): Климент Квітка, Ольга Драгоманова-Косач,
Ізидора Косач, Марія Карташевська, Ольга Косач-Кривинюк,
Михайло Кривинюк, Лариса Косач.
Знімав Петро Карташевський на березі Псла.
Зелений Гай, 1906 р.

Коли я згадувала і писала про маму в ті часи – я писала, що мама була особистість обдарована широким діапазоном заінтересовань. Розмова з нею була цікава кожному, не тільки однодумцям, товаришам в літературній чи громадській праці, а таки дійсно кожному. То й ці слова, з не меншим правом, треба застосувати й до Лесі.

Пригадую літо 1904 року, коли була російсько-японська війна, або 1905 року – перша російська революція. До затишного Зеленого Гаю доходили відомості великої суспільної ваги. В Зеленому Гаю отримувалося кілька газет – російських та закордонних (української преси ще тоді не було на Україні).

Як жваво Леся цікавилася життям, як раділа виявам людських зусиль, направлених на добро людства, на прогрес науки, мистецтва. І як обурювалася на вияви міцї людської, чи то окремих одиниць, чи то цілих урядів. Як ненавиділа всяке насильство. Всяке.

Пам'ятаю також як цікаво бувало вечорами, коли траплялося, що через дощ неможливо було піти на прохід, в ліс чи в степ, або поїхати човнами по Псла. Тоді під проводом Лесі влаштовували таку розвагу: писали на конкурс. Вибирали яке-будь слово – це була назва твору. Писали всі, хто хотів. Можна було писати прозовий твір,

чи поезію, якого завгодно жанру, з якого кому хотілось часу і побуту. Словом, давалась цілковита воля авторів.

Писати могли кілька годин, а тоді всі збирались у великій залі і читали вголос всі твори. Звичайно читала мама, бо вона через свою редакторську практику, добре розбирала всякі писання. Кожен присутній при читанні оцінював твір, не знаючи, хто автор того твору. Хто отримував найбільше кращих оцінок – одержував нагороду конкурсу. І хоч автори були такі різні: були там і письменники з іменем, і початківці, і зовсім не письменники, а люди різних інших професій – лікарі, агрономи, архітектори та інші, та без жодного фаху, що ще тільки вчилися. Та ті змагання в літературі всім були цікаві і траплялося, що нагорода припадала на твір не письменника. Наприклад, сестра Ольга, лікар з освіти, одного разу отримала нагороду за свою новелу, хоч і не була письменницею ніколи. Ця новела заслужила на високу оцінку, бо дійсно була добре написана: і змістом цікава, і формою гарна.

Лариса Косач з тіткою
Олександрою Антонівною Шимановською
Зелений Гай, 1906 р.

Леся завжди брала в цих конкурсах участь, і як траплялося, що когось іншого твір одержував вищу оцінку, ніж її – щиро вітала автора. Тут до речі буде сказати, що скільки я мала нагоду за своє довге життя ближче знати багатьох видатних, талановитих людей, то зауважила, що чим більший талант, тим скромніша та людина, тим спокійніше ставиться до критики його твору, навіть до негативної критики. І навпаки: бездари завжди невиправдано амбітні, хотіли б, щоб їхні твори тільки хвалили і в кожному, хто висловлює негативну оцінку його твору, вбачають особистого ворога. Знайомість з сучасними письменниками дуже багато дає ілюстрації до цього твердження.

Як Леся уважно ставилася до читачів її творів – можна навести такий епізод. Якось мама, сестра Ольга з чоловіком, тітка наша Олена Тесленко зі своїм чоловіком та я зібранися у мами і прочитали в цьому родинному гурті вголос «Лісову пісню». Леся була тоді в Єгипті і прислала рукопис «Лісової пісні», щоб його віддати до друку. Ми всі були в захваті від цього Лесиною шедевра. Ольга написала про це Лесі, і Леся зараз же відповіла, яка вона рада, що її найближчі так привітали її твір. В листі вона писала: "Кожен «пророк» таки найбільше домагається слави в отчизні своїй, в родині своєї. Може саме тому, що цього найтрудніше досягти». І просила Олю, щоб вона докладно написала, що саме сказав кожен з нас про «Лісову пісню», що мама казала, що тітка і т.д., навіть – що сказала я, хоч я тоді була зовсім мала дівчина, з невиробленим смаком, а вона вже була письменниця з іменем.

Продовження на 20 стор. ▼

150 РОКІВ ТОМУ НАРОДИЛАСЯ ЛЕСЯ УКРАЇНКА

▼ Продовження. Початок на 17 стор.

Біографи Лесі Українки вірно характеризують Лесю, як людину мужньої, сильної вдачі, принципову, непохитну в обстоюванні своїх переконань. Це вірна, але неповна характеристика, бо Леся Українка була до того ще й ніжна, ласкава, чутлива до всякого страждання інших, і ці її особливості кожен з нас, найближчих її рідних, з вдячністю відчував повсякчас. А я щаслива

не тільки тому, що зазнала її ніжної любові, а ще й буквально завдячую своїм життям Лесі.

Перший раз вона врятувала мене, як я двохрічною дитиною була хворою на дифтерію в дуже тяжкій формі. Тоді ще не було винайдено антидифтерійної сироватки, отже, вижила я тільки завдяки надзвичайно дбайливому Лесиному догляду.

Вдруге вже, восени 1905 року, як я захворіла на черевний тиф у Петербурзі, куди приїхала вчитися і вперше опинилася серед чужих людей, Леся приїхала мене рятувати.

А втретє ім'я Лесине мене врятувало (вже вона була покійна) з неволі 1939 року, бо 8 років, що мені присуджено було 1937 року відбувати в концтаборі, я, звичайно, не витримала б в тих тяжких умовах заслання.

У вірші «Ніобея» Леся говорить про одну з дочок Ніоби: **«Тая ж одважна була, і розсудлива, й тихо-завзята, завжди готова усіх захистити одним своїм серцем, тим-то до неї горнулися мої всі малятка, сльози свої їй несли, вона ж дарувала їм усміх».**

Отака й Леся була як ця дочка Ніоби.

Після операції хворої ноги, яку зробив Лесі в своїй клініці в Берліні світової слави хірург Бергманн, Леся кілька років почувалася добре. Не терпіла фізичних страждань і могла провадити звичайне, нормальне життя здорової людини. Навіть одну з зим (1906/07 рік) прожила всю з родиною в Києві і дуже продуктивно працювала. В цей період з'явилося декілька її великих творів. А також Леся включилася в громадську працю київської «Просвіти». Та поміж своєю літературною і громадською працею, Леся завжди знаходила час приділити увагу і нам – своїм молодшим сестрам і братам.

У мене, наприклад, першою учителькою музики, а також і французької мови, була Леся. Ту науку під Лесиним керівництвом я й досі згадую з вдячністю – так вона вміло провадила її. Така лагідна, бадьора, часто навіть весела, так терпеливо ставилася, коли я чого одразу не могла виконати, хоч вимагала назагал пильності і досягала часто хороших наслідків.

А коли відїздила і жила далеко від родини, то завжди у неї був інтерес до кожного з нас. Тепер, читаючи її листування – в кожному листі знаходиш вияв того зацікавлення. То вона запитує про нас, то пише про нас комусь іншому – мамі, тату чи комусь іншому. Всі особливості вдачі кожного з нас вона вміла підмічати дуже вірно, тому Лесині характеристики і пестливі назви всіх нас бували дуже влучні.

Всі ми зростали в атмосфері родинного щастя, що порушувалося тільки турботами за здоров'я Лесі, яка стільки хворіла протягом такого короткого життя. Ілюстрацією родинних відносин може бути те, як 1899 року восени, коли Леся після операції в Берліні, що була в лютому 1899 року, була здорова, могла вільно ходити без палички, без нічого, не страждала... Я тоді ще 11-річна дівчинка, мріяла (це лист до мамі, який зберігся) як би так добре було, якби можна було спинити час, щоб все було завжди так, як зараз, ніколи в нікого не мінялося. Леся і всі ми здорові, і все в нас так добре.

1903 року нашу родину спіткало перше тяжке горе – помер наш старший брат Михайло, талановитий молодий вчений. Лесю з Михайлом, що був лише на один рік старший від Лесі, в'язала така міцна, ніжна дружба змалечку і до кінця Мішиного життя, що немає слів, щоб висловити той жаль, тую розпуку Лесину, як вона отримала страшну звістку про смерть Михайла. Він помер, прохворівши всього чотири дні. Пізніше Леся писала до Кобилянської, що коли б не чоловік її Квітка і її приятелька Марія Биковська-Біляєва та інші, що були тоді з нею, то, певно, вона би вже й не жила.

Продовження на 21 стор. ▼

150 РОКІВ ТОМУ НАРОДИЛАСЯ ЛЕСЯ УКРАЇНКА

▼ Продовження. Початок на 17 стор.

Навесні 1909 року другий удар – помер наш батько, а першого серпня 1913 року упокоїлася Леся. Важко про це писати.

В останні роки свого життя Лесі знову прийшлося мандрувати далеко від рідного краю. В неї почався туберкульозний процес у нирках. На цю хворобу не було ліків. Єдине, як казали лікарі, що може допомогти організмові боротися з недугою, це було перебування в Єгипті, з його гарячим і дуже сухим підсонням.

Тричі Леся їздила на зиму до Єгипту. Перша подорож дійсно трохи допомогла Лесі. Коли вона повернулася весною на Кавказ, де вона тоді стало мешкала зі своїм чоловіком, зразу вона почувалася значно краще, але досить скоро стан здоров'я Лесі погіршився.

Наступна подорож не дала сподіваного полегшення, а під час останньої (зима 1912/13) Лесі ще погіршало. Залишатись довше в Єгипті європейцям навіть здоровим неможливо, бо весною, коли починає віяти т.зв. *хамсин* – вітер з Сахари, що несе сухий, гарячий пісок з пустелі, настає нестерпна спека, нема чим дихати.

Повертаючись з Єгипту додому на Кавказ, Леся заїхала до мами в Київ. Щоб зобачитися з Лесею, поприїздили і ми до мами: Ольга з малим своїм синком з Катеринослава, брат Микола з Колодяжного, і я з моїм чоловіком з Могильова-Подільського. Незабутній той час...

Одного вечора Леся читала родині і друзям у маминій хаті свою недруковану ще п'єсу «Бояриня». Всім цей твір дуже сподобався і Леся подарувала його мамі. Пізніше, 1914 року, мама його видрукувала в «Рідному краю».

Зліва направо:
Ізидора Косач-Борисова,
Лариса Косач-Квітка, О. П. Косач,
Михайло Кривинюк, Ольга Косач-Кривинюк,
Юрій Борисов (стоїть за ними).
Київ, початок травня 1913 року, знято у мешканні О. П. Косач на Маріїнсько-Благовіщенській, 101.

Під час того перебування в Києві Леся бачилася з українським товариством в українському клубі, родина була, навіть уряджене на честь Лесі спеціальне зібрання, де зібралось все Лесине ближче товариство. Було якось особливо приємно на цій вечірці. Обмін думок був дружній, щирий, привітний. Говорилося багато про мову. Промовляла і сама Леся. Між іншим Леся говорила про потребу єднання позostalих товаришів.

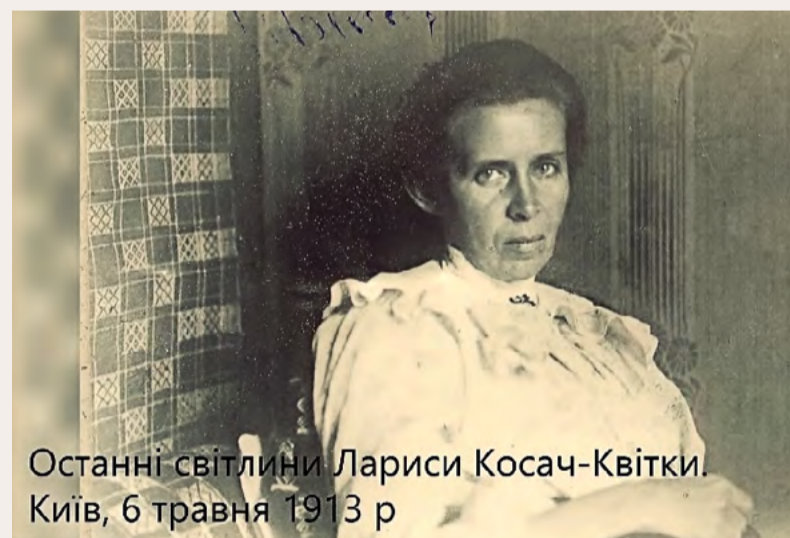
Під той же час Марія Старицька влаштувала навіть в музичній школі Лисенка, де був відділ української драми, яким вона, Старицька, керувала, виставу з учнями школи. Поставили дві Лесині п'єси. Також була декламація і співи – теж переважно з творів Лесі. Дуже багато уваги, привітності виявили тоді Лесі і старі друзі, і нові знайомі, що були на зборах. І нікому не спадало на думку, що це бачать Лесею востаннє.

Лікування в Єгипті на цей раз не допомогло, не затримало процесу хвороби, температура у Лесі ввесь час була підвищена, аналізи, що знову зробили київські лікарі не давали великої надії, і лікар Фінк-Фіновицький, що раніше думав було лікувати Лесею якимсь новим методом, оглянувши знову Лесею, залишив цей намір.

Та Леся казала, що таки лікуватиметься тим новим засобом вже на Кавказі. І мама, хоч і турбувалася за Лесею дуже, а все ж поклала надію на те лікування. Навіть сестра Ольга, сама лікар, хоч і розуміла більше за нас як загрозливо погіршало Лесі, проте й вона не думала, що властиво вже становище безнадійне. Обидві нирки були вже хворі, а тоді ще пересадки нирок хірургія не опанувала.

Сама Леся як завжди, завдяки своїй надзвичайно сильній волі, терпляче переносила страждання, що в усіх нас зміцнювалась надія, що це погіршення тимчасове. Думаю, що тоді і сама Леся ще не гадала, що вже так скоро її недуга подолає.

Наприкінці травня Леся поїхала додому в Кутаїсі. Мама в Києві лишилася сама, бо ми всі теж мусили вернутися по своїх домівках. Мама саме тоді зважила вже переїхати на стало до Гадяча. Отже, всі свої справи підготувала, щоб у червні виїхати до Зеленого Гаю. Від Лесі приходили листи, але про своє здоров'я вона нічого потішаючого не могла написати, хоч і про погіршення стану також не писала.

Останні світлини Лариси Косач-Квітки.
Київ, 6 травня 1913 р

В середині червня написав мені Лесин чоловік, що Лесі дуже погіршало, і чи не могла б я приїхати, щоб допомогти йому в догляді хворої Лесі. Я зараз же виїхала. Потяги скорі на Кавказ йшли від Києва. Отже, я заїхала до мами по дорозі. Про лист Климента Васильовича я мамі не зважилася сказати, а сказала, що маю вільний час і можливість, і хочу одвідати Лесею. Але мама одразу догадалася, що Лесі напевно зле, бо одразу сказала, що й вона поїде зо мною.

Другого дня ми з мамою виїхали на Кавказ. По дорозі, в Катеринославі, побачитися з нами виїхали на двірць сестри Ольга і Оксана. Саме Оксана перед тим приїхала з Швейцарії з малою своєю дочкою до сестри Олі, а також і тітка Олександра Шимановська приїхала, що теж гостювала у Лілі.

Продовження на 22 стор. ▼

150 РОКІВ ТОМУ НАРОДИЛАСЯ ЛЕСЯ УКРАЇНКА

▼ Продовження. Початок на 17 стор.

Я їм телеграфувала, що їдемо до Лесі і коли саме будемо переїздити через Катеринослав. Ольга попросила мене телеграфувати, коли приїдемо до Лесі, докладно – як чується Леся, що вона, Ольга, щоб там не було, візьме відпустку на службі і приїде до Лесі.

Два дні по приїзді нашому до Лесі їй начебто покращало. Ночами вона спала, а до того їй мучило безсоння. Знову ділилася з нами своїми літературними намірами, тішилася, що ми з нею.

Та третього дня Лесі погіршало, а ще у Кутаїсі була така жахлива спека тоді, що дуже мучило хвору Лесю. Лікар порадив перевезти Лесю в гори. Як пізніше ми зрозуміли, це він радив, щоб хоч трохи зменшити їй страждання, бо вже бачив, що жодне лікування не допоможе.

Ми перевезли Лесю в гори до Сураму. Це тихий, мало залюднений курорт в околиці широковідомого курорту Боржомі. В Сурамі дійсно не було спеки, чисте, гірське повітря, гарна природа. Знову Лесі трохи покращало. Вона навіть щодня виходила на балкон, йшла помалу, спираючись на мене, лягала на шезлонг і довгенько лежала, дивлячись на широкий краєвид, гори, вкриті лісом і долину, куди збігались гірські потоки.

А ще за три дні Лесі різко погіршало. При всій своїй силі волі вона ледве могла себе змусити щось випити, і єдине, що вона могла без огиди їсти, це морозиво з ожини. На щастя навколо нашого мешкання в горах було багато ожини, я збирала їй і робила Лесі морозиво. Увесь цей час у мамі надія змінювалася відчаєм, а тоді знов десь в глибині душі жевріла надія, що може станеться чудо і врятує

Лесю, та все мучило почуття нашої безпорадності.

Леся не втратила свідомості, тільки часами вночі марила. Дізнавшись, що має приїхати сестра Ольга, Леся зраділа і нетерпляче чекала її. Вночі спитала: Коли саме приїде Ліля? І довідавшись від мамі, що вже скоро, що потяг Лілін приходить о четвертій годині ранку, Леся задрімала.

Сестра приїхала на світанку, але не застала Лесі. Чуда не сталося. Страшний ворог туберкульоз, з яким Леся мужньо боролася стільки літ, подолав її.

І досі, через 50 років, невимовний жаль огортає при тих спогадах. Та я вважаю за свій обов'язок про це написати, бо та сила волі, і любові, що виявили мати і дочка – безприкладні. Мама і в хвилини одчаю знаходила в собі сили володіти собою і перед Лесею не виявляти своєї зневіри в можливість рятунку. А Леся мала в собі силу з любові до мамі так героїчно терпіти страждання. Ніколи жодної скарги! Хоч як я тепер певна, Леся тоді в Сурамі була вже свідомо того, що це її останні дні.

Поховали Лесю на Байковому кладовищі в Києві, між могилами батька нашого і брата Михайла. З Сураму перевезли тіло до Києва. Від двірця до цвинтаря везли на катафалку. Перед брамою цвинтаря жалібний похід зустрів православний священник і очолив його. Тут, знявши з катафалку труну, понесли самі жінки до могили, де відбулася похоронна відправа.

Текст публікується на основі звукозапису, оприлюдненого на каналі YouTube Українською вільною академією наук у США, автор ідеї – Тамара Скрипка

ХРИСТІЯНСЬКИЙ ГОЛОС

CHRISTLICHE STIMME

Ukrainische Kirchenzeitung
Schönbergstrasse 9
D-81679 MünchenInhaber, Herausgeber und Verleger: Apostolische
Exarchie für katholische Ukrainer in Deutschland und
Skandinavien

D-81629 Postfach 86 02 69 Druck: Kolo UA-82100

Drohobytsch Tel. +380 3244 29060

Погляди авторів не завжди відповідають поглядам
редакції. Редакція в потрібні скорочує і мовно
виправляє надіслані статті.

Газета виходить двічі на місяць.

Chefredakteur: Roman Kryk

Stellvertretender Redakteur: Bohdan Pidlisetskyj

Telefon: +49 (0) 89 997 28 38 11

Telefax: +49 (0) 89 997 28 38 4

christl.stimme@t-online.de;

ukrainische-kirche@t-online.de;

www.ukrainische-kirche.de

Річну передплату (Unkostenbeitrag)

46,- Euro переказати на conto: Apostolische Exarchie

LIGA-Bank München

Konto-Nr.: 40 21 03 257

BLZ 750 903 00

IBAN: DE 64 7509 0300 0402 1032 57

BIC: GENODEF 1 M 0 5